

● ΤΟ ΙΕΡΑΤΕΙΟΝ

Στις μέρες μας οί κατεστημένοι από αμοιβαία παραχώρηση κριτικοί κρατούν τις στήλες κριτικής όλων τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν ἐφημερίδων καὶ ἐμφανίζονται ὡς ἀλάθητοι κήνσορες τῆς λογοτεχνίας μας μὲ σπουδαιοφάνεια ἱερατείου ἐνῶ στὴν πραγματικότητι αὐ μετέρχονται ἕνα μὴ ἐντιμοπαζάρευμα μὲ τίμημα τὴν ὑποδούλωση τῆς νέας λογοτεχνικῆς γενιᾶς στὰ καμώματά τους.

Ἀκούονται βέβαια διαμαρτυρίες ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς ἴδιας μὲ τοὺς κριτικούς γενιᾶς ποὺ ἐπιμένουν ἢ ποὺ συνιστοῦν νὰ φύγουν, γιὰ νὰ μὴ θολῶνουν ἠθελήμενα τὰ νερά τῶν νέων. Εἶναι δύσκολη ἡ παρατήρηση, γιὰτί ἔχει ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς ἀποσταθείας καὶ οἱ ἀνθρώποι φαίνεται ὅτι παίρνουν συνείδηση τῆς «ἀξίας τους» ἢ καὶ τῆς παρουσίας τους ἀπλῶς, μόνον ἀπ' ἔξω, ἀφοῦ δὲν μπόρεσαν νὰ δώσουν ἔργο τῆς προκοπῆς καὶ τὸ ἱερατεῖον τῶν κριτικῶν καθιδικάζει κάθε γνώμη γιὰ αὐτοπαραίτηση ἢ γιὰ παραμερισμό, ποὺ σημαίνει ἐξορία ἀπὸ τὸν πνευματικὸ χῶρο. Συνήθως οἱ κριτικοὶ περιορίζονται σὲ ἀντιγραφὴ ὀλόκληρων «κατεβατῶν» ἀπὸ παλιὲς κριτικὲς ὅταν γράφουν γιὰ βιβλία συγγραφέων τῆς ἴδιας μὲ αὐτοὺς γενιᾶς. Καὶ αὐτὸ ὅσο ἄσχημη ἐπιπαινήσις κι ἂν καταιτᾷται μπορεῖ νὰ ἐξουδετερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία τῆς νέας γενιᾶς. Ἡ ἀκόμα προέπει ἡ κριτικὴ ὅπως κατάνησε σήμερον στὰ χέρια τους νὰ μὴ θεωρεῖται καθόλου ὡς «συνείδηση τῆς τέχνης» ὅπως τὴν εἶπε κάποιος ἢ καὶ ὡς ἀγωγή τῆς τέχνης.

Τὸ ἀποκαρδιωτικὸ εἶναι πὼς μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νέους λο-

γοτέχνες ἔχουν φαίνεται πολὺ ρευστὴ ἢ τὴν ἀποψη γιὰ τὴν ἀξία καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἔργου τους — ἅποιο καὶ νὰ εἶναι αὐτὸ — καὶ προσφεύγουν σὲ συμβιβασμοὺς καὶ τεμενάδες, γιὰ νὰ πεύχουν τὴν ἀξιολογικὴ παραχώρηση ὑπὲρ τοῦ ἔργου τους ἀπὸ τοὺς κριτικούς.

Ἐνδίδουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νέους οὗτοι πειρασμοὶ τῆς χωρὶς ἀξία αὐτῆς ἀναγνώρισης καὶ ὅλη τους ἢ προσπάθεια, γιὰ προσπάθεια ἀνέντιμη τὴν καπάντησαν, ἀποβλέπει στήν ἐν-αξίη τους στὸν «κύκλον» τῶν κριτικῶν καὶ οὗτοι ἀνάδειξή τους σὲ... πρωτοπόρους, ἀπὸ ἀποψη ἀξίας, μεταξὺ τῶν νέων λογοτεχνῶν.

Φτάνουν μάλιστα σὲ σημεῖο ὅχι μόνο νὰ συνηκολογοῦν μὲ ἡθικὰς ἀβαρίες ἀλλὰ καὶ νὰ προσβάλλονται καὶ οἱ ἴδιοι ἀπὸ «γεροντίαση».

Καὶ τὸ κακὸ ἔτσι γίνεται διπλό.

Ἀποχτοῦν καὶ αὐτοὶ συμπειριστοὶ ἀξιόλογου ποιητῆ ἢ κριτικοῦ, φρουσκάνουν ἀπὸ συναίσθημα αὐτοαξίας καὶ... θέτουν ὑπὸ κηδεμονία τῆς νέας λογοτεχνικῆς γενιάς. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζουν τὰ ἀνεύθυνα: Δὲν λείπουν ἀπὸ τίς λογοτεχνικὰς σελίδες τῶν ἐφημερίδων ἢ ἀπὸ τίς ἐφαρθεῖς τῶν λογοτεχνικῶν σωματείων καὶ ὁργανώσεων. Αὐτοσχεδιάζουν ἀνθολογίαις ποιήσεως μὲ πρόλογους ταπεινοὺς καὶ μὲ τὴν ἀγνοία τους γιὰ πρόσωπα καὶ γιὰ ἔργο κατ' αὐτὸ λογοτεχνικὸ καὶ δυσκολοδιάβατο, ὑψωμένη σὲ σημεῖο ἀνεπίτρεπτο. Μεγαλώνουν κάποτε καὶ τὴ φωνή τους καὶ οἱ κοινωσιὲς τους πέμπουν στὰ ἄχρυσά, γιὰ αὐτοὺς ὅχι πρῶτοι — γιὰ δὲν ὑπάρχουν δεύτεροι — ἀλλὰ μόνοι συμβιβάστηκαν μὲ τὸ σάπιο καὶ μὲ τίς γεροντικὰς εὐλογίαις. Δὲν ὑπάρχει τότε ὑγιὲς ἀντίδραση, ἀντίδραση ἀπὸ εὐθύνη γιὰ τὴν ποιότητα καὶ ἢν ἡθικὴ τῆς τέχνης καὶ τῆς κριτικῆς; Νομίζουμε ὅτι οἱ περισσὲς ε-ροὶ νέοι παλεύουν νὰ σώσουν τὸ μήνυμα ποὺ φέρουν, τὰ σπέρματα ποὺ δικαιώρουν τὴν ὑπαρξὴ τους καὶ τὴν ἐποχὴ τους. Μπορεῖ ἀνδικαιώρουν τὴν ὑπαρξὴ τους ἢ καὶ τὴν ἀποχὴ τους. Μπορεῖ αὐτὸ νὰ θεωρηθῇ περιορισμὸς σὲ ὄργανο ἀτομικὸ, πάντως εἶναι ἓνας ἀγῶνας γιὰ «ὑπαρξιν». Ὅσο γιὰ τὴν πραγματικὴν, τὴν «νόμιμη» κριτικὴν κάποτε θὰ στήσῃ, ὅταν ὑπάρξῃ καὶ λειτουργήσῃ, τὸ κορεσθῆναι τοῦ σκλήρου Προκρούστη...

Ὁ φόνος

Πρὶν ἀπὸ τὴν κραυγὴ
ὁ θάνατος ἐμπόδιζε τοὺς δρόμους
σὰν τὸ μεγάλο μηχανοασπικό.
Τὸ αἷμα γίνονταν ἤχος σκατεινός
ὕστερα γίνονταν ἤχος ἄσπρος
ἤχος μὲ περιφέρεια ἀσώματη.

Οὔτε οἱ λειόπτερες εἶχαν κορμὶ
τὰ πουλιά ἦσαν ἀσώματα
τὰ δέντρα ἦσαν ἀσώματα
πὶὸ ἄσπρα ἀπὸ τὸ θάνατο
τὰ σπύτια αὐτομολοῦσαν ἀπὸ
τὰ παρὰθυρα τὶς νύχτες
ἢ τὸ μεσημέρι.

Ἡ ἐρημιὰ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ δόντια
ἢ ἀπὸ τὰ μύτια. Πρὶν ἀπὸ τὴν κραυγὴ
ἦρθε τὸ μεγάλο ἄγνωστο ζῶο μεγακέραιο
μὲ τὴν ὀσμὴ καὶ τὸν τρόμο στὰ ἐπιληπτικά του
πέλματα μὲ τὸν ἴσκιό του μαζεμένο
μέσα στὸ κορμὶ του.

Τότε ὁ αἶρας ἦταν ἀπὸ συντόχαρο τοὺς δρόμους
τότε οἱ γκαρμποὶ πετοῦσαν τὸ κορμὶ τους καὶ τὸ μάζευαν
μέσα στὰ τρύπια χέρια τους
τότε ἔγινε ὁ μέγας φόνος.

Δὲν ὑπῆρχαν ἄλλα πέλματα στὶς πέτρες
δὲν ὑπῆρχαν πατημασιὲς ἓνα κομμένο χέρι
ἓνα κημιμένο πόδι μέσα στὰ ἀσώματα σπύτια
οὔτε φ'ερὰ ἀπὸ πουλιά νεκρὰ ἢ ζωντανὰ ὑπῆρχαν
οὔτε νερὸ ὑπῆρχε οὔτε κραυγὴ ἔβγαινε ὅπως
φεύγει ὁ καπνὸς μόλις ἀποτελειώσῃ τὸ νεκρὸ σῶμα.

Τότε τὸ ζῶο ὄρισε πάνω στὶς ἀσώματες πέτρες
στὰ ἀσώματα δέντρα στὰ ἀσώματα σπύτια

καὶ φρονεῦσέ με ἀπὸ τὴν κορυφὴ
 ποὺ δὲν εἶχε γίνῃ ἀκόμα ἄσώμα η
 μέσα στὶς πέτρες
 στὰ δέντρα
 στὰ πουλιά
 καὶ στὰ σπίτια

Ἀπόγονοι νεκρῆς

Ἐρριχνες τὰ κόκκαλά σου στὸ κορμί μας
 καὶ γινόσουν δέντρο τὰ σπλάχνα μου ἔλεγες εἶναι ἄδεια
 καὶ θυμώσουν τὰ γερασμένα σπίτια ποὺ βγάξουν μιὰ βασιὰ
 μυρουδιά ὅταν δὲν κατοικοῦνται.
 Τὴ νύχτα ἔπεφταν τὰ φύλλα σου ἔφρευαν
 τὰ πουλιά ἔχωνες τὰ πόδια μας.

Τὴ νύχτα μεγάλωσαν τὰ κόκκαλά σου —
 κανένα δέντρο δὲ σὲ χωροῦσε.
 Τὴ νύχτα οἱ ἀπόγονοι τρύπωσαν στὸ δάσος
 δὲν τὴν εἶδαμε πάλιν ἀπὸ τὰ γόνατα
 οὐρλιαζαν.

Ο ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα

Αὐτὸ τὸ αἷμα σφυλεύει τὸ κορμί μου
 μὲ ρίχνει στὶς ἐμπειρίες στὰ ἔνστικτα ποὺ βγαίνουν μισοειδωμένα
 σ' ἃ μέλη μου ἀρπώνιστα.

—Τὰ ἔνστικτα εἶναι ἡ ράχη τῶν

οκυλιῶν τῇ νύχτῃ οἱ ἐμπειροῦς εἶναι τὰ σκοτεινὰ πέλματα πού
 [πρύπησαν
 τῇ σάρκῃ καὶ τὰ κόκκαλα οἱ ἐμπειροῦς εἶναι ἡ κορυφή
 καὶ ἡ χλεύη τοῦ κορμιοῦ μου.

—Σ' ἀκούω μὲς στὸ ὄρατὸ κορμί σου

ἔλεγα πὼς βγαίνει αὐτὸ τὸ αἷμα ἀπ' τὰ πλευρά σου
 ὅπως σ' ἦν πρώτη γέννηση τοῦ ἀρσενικοῦ τότε πὺν ἔρχεται
 ἡ βλάβη στὰ μέλη.

Τώρα πὺν ἔλαμπα εἶμαι ἄδειος

γεμῆτος θάνατο βλέπω κατευθεῖαν τὸ αἷμα σου
 κατευθεῖσαν ἀ σπλάγχνα σου μὲ τοὺς βολβούς καὶ μὲ τὶς ρίζες
 Τώρα πὺν ἔλαμπα ἀκούω τοὺς ἀπόγονους στὸ δέρμα σου σὰ νῆσαι
 ἡ καγκουρὼ τοῦ δάσους.

—Πιὸ δύσκολο εἶναι τὸ ἄλλο μου πλευρὸ

πού δὲ φωτίζεται πιὸ σκοτεινὸ τὸ ἄλλο μου χέρι πὺν βυθίζεται
 στὸ αἷμα σου σὰ σύνθημα ἡ μαχαίρη. Πόσα στρώματα θὰ κατέβεις;
 Τὰ κόκκαλά μου εἶναι βαθύτερα ἀπ' τὸ αἷμα σου τὸ ἄλλο κορμί μου
 εἶναι ὅξω ἀπὸ τὸν ἰσημερινὸ τοῦ ἄδειου κορμιοῦ σου.

Τὸ πρῶτο στρώμα εἶναι οἱ νεκροὶ ἔχουν τὰ μάτια τοὺς ὅπως
 [οἱ πρύπτες

στὸν τοῖχο —ἐκεῖνο τὸ ἄδειο γεμίζει αἷμα καὶ σκοτάδι.

—Τὸ αἷμα πάνω σου

φωνάζεις καὶ τὸ σκοτάδι πάνω σου φωνάζεις ἀγγίζεις τὰ ση-
 [μάδια τῶν χειρῶν μου
 τὰ σκοτεινὰ πέλματα πὺν βυθίζονται ὡς τὸ αἷμα.

Βία τελείωσαν φωνάζεις.

Σ' ἀκούω μέσα στὴ χλεύη τοῦ κορμιοῦ σου τώρα πὺν σ' ἔβριξα
 χωρὶς δροσιά. αὐτὸ τὸ φῶς αὐτὸ τὸ αἷμα λοιδορεῖ τὸ θάνατο.

ΖΙΖΕΛ ΠΡΑΣΙΝΟΥ

Ὁ νέος διευθυντής

Ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες εἶχαμε καινούριο διευθυντή. Ἐναν ἄνθρωπο ἰέο, τεπράγωνο, πού μιλοῦσε κοφ.ὰ καὶ σύντομα, εὐγενικὸν ὁμῶς, ἀξιογάπητο καὶ ἀκόμα πνευματώδη μὲ τὶς ὥρες του, τέλος πάντων ἦσαν προῖσιτάμενο πού δὲν παραπονιόμαστε γι' αὐτὸν παρὰ σπάνια καὶ μόνο ἀπὸ συνήθεια.

Ποτὲ δὲ, πρόσεξα τίποτα τὸ ἐξαιρετικὸ γύρω ἀπ' αὐτόν. Ἀναμφίβολα, μπορούσε κανεὶς νὰ μὴ βρεῖ ὁμορφα τὰ πυκνὰ μαλλιά του, φυτρωμένα τόσο χαμηλά πού ἀναγκαζόταν — τὸ ἔβλεπες — νὰ ξυρίζει ἓνα τμήμα ἀπ' τὸ μέτωπό του. Αὐτὰ πού φύτρωναν, κοκκινωπά, πάνω στὸ κεφάλι, μάταια πᾶσχιζε νὰ τὰ τιθασάμει μ' ἓνα παχὺ στρώμα κόλλας, πού ἄφηνε ξεπίσω μιὰ μυρωδιά σ' ὅλους τοὺς διαδρόμους. Τὸ ἴδιο πολὺ φαίνοταν νὰ τὸν ἀπασχολεῖ τὸ δασύ του μουστᾶκι. Ἦταν ὁλοφάνερο ὅτι τὸ κακοπολεμοῦσε μέχρι γύρω ἀπὸ τὴ μύτη του, καθὼς καὶ τὰ γένια του, πού ἀπλώνονταν πάνω στὰ μάγουλά του μέχρι δυὸ ἑκατοστὰ χαμηλότερα ἀπ' τὰ κάτω βλέφαρα.

Ὅσο γιὰ τὸ φέρεμά του, ἦταν πάντα τέλειος καὶ σ' αὐτὸ ἡ μαρτυρία ὧν μου τῶν συναδέλφων ὑποστήριζε τὴ δικιά μου. Ἐκτὸς ἴσως ἀπ' τὴ Ντίνα, τὴν καθαρίστρια. Αὐτὴ βεβαίως εἶπε τὸν εἶχε δεῖ πολὺ νωρὶς ἓνα πρωί, τὴν ὥρα πού νόμιζε ὅτι βρισκόταν μόνος μέσα στὴν αἴθουσα τῶν ἀρχείων, νὰ κάνει μιὰ καταπληκτικὴ ἐλξη πάνω στὸ χάλκινο στήριγμα τῆς κουρτίνας. Μὰ ἔπρεπε νὰ πιστέψει κανεὶς αὐτὴ τὴ γριά; Καὶ γιατί νὰ μὴ θεωρήσουμε τὴ πράξη τοῦ νέου μας διευθυντῆ σὰν ἐκδήλωση μιᾶς μεγάλης χαράς, ἐπαγγελματικῆς, οἰκογενειακῆς, ἢ ὅποιας ἄλλης;

Κεῖνη τὴ μέρα, μὲ φώναξε ὅπως συνήθως γύρω στὶς δέκα καὶ τέταρτο καὶ, χωρὶς ἀργοπορία, μπήκα στὸ γραφεῖο του, μὲ τὸ μπλόκ στὴ σγραφίαν καὶ τὸ μολύδι μου. Τὸ δωμάτιο ἦν ἀν ἄδειο, ἀλλὰ ὁ προῖσιμενος βρισκόταν ἀσφαλῶς κάπου κοντὰ, γιατί ξεχώρισα, ἀνάμεσα στ' ἀνοιγμένα γράμματα πάνω στὸ τραπέζι, τὰ καλλορισμένα του μαυκίγια πού ἔδωλξε πάντα πρὶν σιρῶθαι στὴ δουλειά. Πραγματικὰ, ξαναγύρισε λίγο μετὰ, καὶ μόλις τὸ εἶδα σκέφτηκα χωρὶς τὸν παραμικρὸ δισταγμὸ: «Ὁ νέος μας διευθυντῆς μεταμορφώθηκε σὲ πύθγκον». Ἀλλὰ ἀπὸ φόβο μὴν τὸν δυσανεστῆσω, δὲν εἶπα τίποτα καὶ, φρατίζοντας νὰ ἐξαλείψω ἀπ' τὸ πρόσωπό μου τὴν προσβολτικὴ ἐκφραση πού σί-

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΛΕΙΑΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ —ΚΑΡΑΒΙΑ

γούρα θα 'χε άπλωθεί, μηχανικά, πήρα τήν καρέκλα, πλησίασα τὸ τραπέζι καὶ κάθησα, περιμένοντας ν' άρχίσει τήν ύπαγόρευση.

Όλα πήγαν καλά, έκτός άπ' τὸ ὅτι ἤμου' τραμερὰ άγνύτομνη. Δέ συλλογίζομουν παρὰ τή σύγχυσι πού θα τελειώναμε καὶ θα πήγαινα ν' άναγγεῖλω τὰ γέα στοὺς ἄλλους. Εὐχόμουν ἡλίθια νὰ μὴν εἶχε φωνάξει καμμιά δακτυλογράφο πρὶν άπό μένα, χωρίς νὰ σκέφτομαι πὼς άγ εἶχε γίνε'ι τέτοιο πράμα, ὅλοι θα ξέραμε κι ὅλα τὶ συνέβηκε.

Ἦμαυν τόσο περήφاني πού θα μπορούσα νὰ διηγηθῶ στοὺς συναδέλφους μου τήν αἰφνίδιαν μεταμόρφωση τοῦ λέου διευθυντῆ μας, ὥστε χαιρόμουν άπό πρὶν γιὰ τήν έκπληξη, τὴ συγκύηση, τήν άπολίθωση πού θα προδενούσα στὰ κακόμοιρα, άσφυκτικά πρόσωπά τους.

Ἔ, λοιπόν, μερικοὶ πιστεύουν ὅτι ὁ προχριστάμενος παρουσιάστηκε ἐδῶ άπ' τήν άρχή με τὴ μορφή τοῦ πιθήκου καὶ «δὲν ὑπάρχει τίποτε κακὸ σ' αὐτό, ὅλα τὰ δίποδα πρέπει νὰ ἔναι ἴσα πᾶσι τῇ γῇ, ἐγὼ δὲν ἔχω φιλίας με ανθρώπους πού κάνουν φυλετικές διακρίσεις...».

—Οὔτε καὶ γὼ πιστεύω με, ἀλλὰ...

Μερικοὶ ἄλλοι τὸ περιμέναν. Αὐτὴ ἡ χαρακτηριστικὴ δαυτηρία του, αὐτὴ ἡ ὀδονταφυΐα, χωρίς νὰ ξεχνᾶμε καὶ τὶς δηλώσεις τῆς Ντίνας...».

Κι ὅλοι νὰ ἐξακολουθοῦν τὸ γράψιμό τους με μιὰ ζορισμένη ἡρεμία, κοιτάζοντας παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ ρολοὶ κάθε τόσο, πρὸ βιαστικοὶ άπό ὅλως νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους γιὰ νὰ διηγηθοῦν, εἶμαι σίγουρη, αὐτὸ τὸ άσυνήθιστο νέο.

Δίχως νὰ λογαριάσουμε κεῖ τους πού άρνιούνται τὶς άποδείξεις. «Σιγὰ μὴν εἶναι βερύκακο τούτη ἐδῶ ἡ πέννα» λένε. Στὴν περίπτωση μας, ὁ πίθηκος ἦτα' ἓνας ἄνθρωπος σάν ὅλους τοὺς ἄλλους.

Όταν πῆγα νὰ πῶ τὰ γέα στοὺς λογιστὰς, ὁ Σεβρέ, ὁ μικρὸς κλη ἡραὶς βρισκόταν ἐκεῖ. Δὲν εἶχα άμφιβολία πὼς αὐτὸ τὸ παιδί θ' άντιδρούσε φυσιολογικά ὅταν μιλούσα γιὰ ταύτη τὴν ὑπόθεση. Ἀλλὰ φοβήθηκε τὴν Κυρία Προϊσταμένη, πού τὴν τρέμει, κι ἔτσι, άφοῦ γούρλωσε τὰ μάτια, βάλθηκε νὰ γελάει ὅπως οἱ ἄλλοι, ψεύτικα καὶ βαρυστημένα.

Μιὰ βδαιμάδα κύλησε, χωρίς νὰ συμβεῖ τὸ παραιμικρό. Συνηθίσουμε Οἱ συνάδελφοί μου θα εἶχαν σίγουρα με πολλὴ χαρὰ άναφέρει τὸ νέο στίς οἰκογένειές τους, καὶ φαντάζομαι πὼς δὲ θα δίστασαν νὰ τὸ σταλίσουν ἔτσι πού νὰ γίνε'ι ἀκόμα πιὸ ἐδιαφέρον. Ἐγὼ εἶμαι μόνη στὸ σπίτι, κι ἡ θεία μου άπ' τὸ Ἐπινὼ πέθανε πέρσι τὶς διακοπές.

Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ, πέπε λεπτὰ πρὶν τὸ σκόλασμα, ὁ Σεβρέ πέρασε άπ' τὰ γραφεῖα μ' εὐχαριστημένο ὕφος, λέγοντας ὅτι ὁ

προϊσταμένος ήθελε να μαζευτούμε όλοι στην αίθουσα των αρχείων.

Ήταν για να μās αναγγείλει το γάμο του. Στεκόταν συνεσταλμένος. «Πιστεύω, είπε, ότι οι αγαπητοί μου συνεργάτες έχουν το δικαίωμα να πληροφορηθούν...». Δεν ήξερε πια πού να βάλει τα μεγάλα, τριχωτά του χέρια, έκανε πώς ψάχνει για ένα φάκελλο, τον έβγαζε απ' τη θέση του, τον ανασκλήνε, μιλώντας ταυτόχρονα με κείνη την υπόκωφη, κομπιαστή, διστακτική φωνή του (και πάλι καλά για έναν πίθηκο), ύστερα τον άφηε πάνω στο τραπέζι πριν βγάλει έναν άλλο.

Όταν χύπησε το κουδούνι, φύγαμε αφού συγχαρήκαμε τον νέο διευθυντή. Μερικοί γέροι υπάλληλοι είχα δάκρυα στα μάτια. Παρέες σχηματίζονταν στους διαδρόμους και γύνονταν μ' ευθυμία. Οί γυναίκες γελούσαν πίσω απ' τα χέρια τους, οί α' τρες έκαναν τολμηρές χειρονομίες και οί λιγότερο τσιγκούνηδες καλούσαν τους πιο αγαπητούς συναδελφους των να πάρουν ένα ποτό στο γειτονικό μπαρ.

Ποιά θα 'ταν ή μελλοντική σύζυγος; Να τι τους βασάνιζε. Μια γυναίκα ή ξας θυληκός πίθηκος; Αυτό μ' ένδιέφερε και μένα, τ' όμολογώ, από τότε όμως πού με προσβάλανε, τους άπόφευγα και προτιμωσα να σοιχηματίσω με τον έαυτό μου.

Ο γάμος έγινε ένα μήνα αργότερα. Για καιρό, ή αν το κύριο θέμα όμιλίας στο γραφείο, πολύ παραπάνω γιατί επί τρεις μέρες δουλάσαμε με την επίβλεψη της Κυρίας Προϊσταμένης των λογιστών. Είχα πάψει να έχω με τους συναδελφους μου, δεν μπορεί να ζεί κανείς ολομόναχος, κι άνακατωνόμουν πότε πότε στις κρυφές διαφωνίες τους.

Είχαμε σχεδόν ξεχάσει αύ ή την ιστορία, όταν μια μέρα, ό νέος διευθυντής πέρασε ό ίδιος απ' όλα τα δωμάτια, αναγγέλλοντας ότι θα είχε την εύχαρίστηση να μās παρουσιάσει τη σύζυγό του το άπόγεμα. Είχε αλλάξει, ήτα πιο τολμηρός και φορούσε τώρα, αντί γραβάα, ένα άπό κείνα τα μαύρα πλατειά παπιγιόν πού πήγε τόσο όμορφα με ένα άσπρο πουκάμισο.

Στις δεκαεπτά και τριάντα, ψιθυρίσ ηκε ότι ή νεαρή σύζυγος είχε καταφτάσει. Μας κάλεσαν στην αίθουσα των αρχείων. Όλοι φαίνονταν περήφανοι, ένθουσιασμένοι, συγκινημένοι. Καί όσοι είχαν στοιχηματίσει ότι θα 'αν γυναίκα και όσοι περίμεναν πίθηκο.

Παρ' όλη μου τη βαθειά έκπληξη, πάσχισα να τους μιμηθώ. Δεν χρειαζόταν παρὰ να κοιτάξω τα κίτρινα, ύποκριτικά τους πρόσωπα. Ίσως είχα άδικο, μά τελικά κουράστηκα να μαι πάντα μόνη με τη γνώμη μου.

Κανένας τους δεν το παραδέχτηκε ποτέ. Όμως έγώ το βεβαιώνω, τ' όρκίζομαι στις ψυχές όσων αγαπήσα κι έχασα, ή γυναίκα του νέου διευθυντή μας είναι μια μικρή, κοκκινοέτριχη καυκασιανή κατσίκια.

JON SILKIN

Ο Jon Silkin ανήκει στην μεταπολεμική γενιά της Άγγλιας. Γεννήθηκε το 1930. Στην έπαγγελματική του καριέρα δούλεψε σαν δημοσιογράφος, ξργάτης, κτίστης και καθηγητής της Άγγλικής γλώσσας. Είναι εκδότης του «Μικρού Περιοδικού» και κυκλοφόρησε τρεις ποιητικές συλλογές: «Ειρηνικό Βασίλειο» (1954), «Οί δυο Έλευθερίες» (1958) και «Ανοικοδόμηση» (1961).

Νευρώδης ποιητής ο Jon Silkin στο ύφος του Σέλλεϋ, περικλείνει στην ποίησή του στην όδυνηρή πείρα της ζωής. Τον διακρίνει ένας «Προφητικός Μεσιανισμός» χωρίς να παύει στην τελευταία παραγωγή του να οικειώνεται προσωπικά και λυρικά τα πράγματα. Στην ποίησή του, σημειώνεται από τους κριτικούς συχνά και η επίδραση του D. H. Laurence.

Μεταφράζει: ΕΥΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Θάνατος γιού

Από καιρό κάτι έπαψε να 'ρχεται κοντά μου,
κάτι σαν παρουσία: κάτι σαν κάποιον.
Και μιιά ευγένεια σ' αυτή την απουσία
ή κάτι τέτοιο.

Κάτι ήταν εκεί σαν ενός χρόνου

γέριμο σπίτι, βουδὸ σὰν πέτρα. Ἐνῶ τ' ἄλλα γύρω του
τραγουδοῦσαν σὰν πουλιά καὶ γελοῦσαν
ποιώνοντας τὴ συμβατικότητα.

Ἐπρεπε γὰρ σιωποῦν. Μὰ κείνος
δὲν τραγουδοῦσε, δὲν γέλασε, ὄχι, Δὲν εὐλόγησε τὴ σιωπὴ
σὰν τοὺς ἄρτους, μὲ λέξεις.
Δὲν ἀπαρηγόρησε τὴ σιωπὴ.

Μὰ σὰν σπίτι βουτηγμένο στὸ πένθος
ἔσπρεψε γὰρ μάτια του στὴ σιωπὴ, ἐνῶ
τὰ ἄλλα, σὰν πουλιά
τραγουδοῦσαν γύρω του.

Καὶ ἡ νεκρική σιωπὴ
δὲν ταραζόταν, δὲν γαλήνευε.

Ἐχω δεῖ πέτρες, ἔερω ἀπὸ πλίνθια.
Μὰ αὐτὸ δὲν ἦταν πέτρινο, οὔτε πλίνθινο.
Ἐνα σπίτι ἀπὸ σάοκα καὶ αἷμα,
μὲ πέτρινη σάοκα,

καὶ αἱμάτινους πλίνθους. Ἐνα σπίτι
μὲ πέτρα καὶ αἷμα. σὲ νεκρική σιγή, καθὼς
στὶς καμινάδες τῶν γειτονικῶν, πουλιά τραγουδοῦσαν τρελλά.
Μὰ αὐτὸ σιωποῦσε.

Ἐμοιαζε κάτι ἄλλο, ἦταν
τὸ ἄκουσμα, ἡ μυλιά. Ἄν καὶ ἦταν ἀποτραβηγμένο
στὴ σιωπὴ, ἦ'αν
κάτι τὸ Θεϊκὸ στὴ σιωπὴ του.

Ἐλαμπε στὴν ἀταραξία του
ἦταν ξεχωριστὸ, ὅλο μαζί κάτι ἄλλο.
Ποτὲ δὲν μίλησε, μὰ
ἦταν σὰν νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν θάνατο.

μετὰ, ἀργά. τὰ μάτια ἔπαψαν νὰ βλέπουν
πρὸς τὰ μέσα. Ἡ σιωπὴ σηκώθηκε, παντοῦ γαλήνη.
Τὸ βλέμμα στράφηκε πρὸς τὰ ἔξω, καὶ σπαμάτῃ,
μὲ τὰ πουλιά νὰ τιτιβίζουν γύρω του,

καὶ ἦταν σὰν νὰ μπορούσε νὰ μιλήσει:

γύρισε στ' ἄλλα πλευρὰ μὲ τὴ χρονιάρικη ζωὴ του
 κόκκινη σὰν πληγὴ.
 γύρισε σὰν νὰ ἦταν ματωρὸ νὰ λυπηθεῖ γι' αὐτὴ
 καὶ ἀπὸ τὰ μάτια του, δυὸ μεγάλα δάκρυα κύλησαν σὰν πέ-
 τρες καὶ ξεψύχησε.

π ο ί η μ α: ΤΡΙΑΔΑΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Οἱ σκιές

Οἱ σκιές δὲν ἔχουν κόκκαλα.

Οἱ σκιές ἔχουν μιὰ οὐσία κολλητικὴ ὅπως οἱ κάμπιες
 ὅταν σ' ἀγγίξουν κάθε ἀπάντηση εἶναι μάταιη
 κολλοῦν σὰν φλοιὸς ὑγρὸς μὲς στὸ καρμὶ σου
 εἰσχωροῦν στὴ σάρκα σου διαποτίζουν τὰ κύτταρά σου
 οὐσία γαλαξιοπράσινη ὑγρὴ διαφάνιστη
 οὐσία χωρὶς κόκκαλα —σπλάσμα ἀγαπημένων ἢ μισητῶν—
 ρευστὴ μὲς στὸ καρμὶ σου εἶναι μαλάκιο σὲ δυὸ
 στυπᾶχαρτα χωρὶς ὑπόνοια ἔχινους γιὰ τὴν αἰσθησιμότητα.
 Ὅταν εἶναι καλὸνδίο σὲ χτυπᾷ ἔξαφνα μὴ στρέφεις τὰ μάτια
 στὸ χιόνι ποὺ στρώνεται στίς ὁροσειρὲς
 Δὲν ἔχεις καιρὸ ἢ σκιὰ αἰωροεῖται πάνω
 ἀπὸ τὸ κεφάλι σου.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Φίλε μου

Βέβαια τόν χτύπησα κάπως άσχημα, του κατέδασα τὸ δεξὶ φρύδι γιατί μ' έβρισε. Είταν, θά πείς, σκνίπα στὸ μεθύσι μὰ κι ἐγὼ εἶχα τὰ δικά μου. Μ' έπιασε ἀπὸ τὸ μπράτσο πού έτσουζε πολύ. Δούλευα, βλέπεις, σὲ χυτήριο καὶ προχτὲς μιὰ σταλίτσα, μέταλλο, σὰ μεταλαβιά, μ' έκαψε. Τὸ κουβαλούσα μὲ κουβάδες. Ὁχτώμισι ὥρες δουλειὰ κάθε μέρα, βγάλε τὸ μισὸ Σάββατο καὶ Κυριακή, τὸ ἴδιο τροπάρη: τὸ μέταλλο ἀπὸ τὴ στέρνα στὰ καλούπια. Φτύνω σὲ πατσαβούρα τὴ σκόνη· σκόνη βγάζω κι ἀπὸ τὰ ρουθούνια, ἰδίως ὅταν φταρνίζομαι.

Βλέπεις, δὲν ὄγ' ἄκουσα ἐκεῖνον τὸν κιτρινιάρη —ξέρεις ποιόν— πού μοῦ σφύριζε: «σκύδε» ἢ «Βασίλη, κάτσε φρόνιμα νὰ γίνεις νοικοκύρης...». Τὶ νοικοκύρης; Νὰ, θά μὲ διώριζαν κι ἐμένα κάπου —μὲ τὸ χαρτὶ τοῦ Γυμνασίου πού ἔχω— νυχ:σφύλακα, δασαφύλακα... φύλακα... φύλακα κάπου τέλος πάντων. Ἀπὸ μικρὸς τὰ σκεφιόμουν διαφορετικά. Ὑστερα ἦρθες κι ἐσύ (νὰ μὲ χωρνής γιατί ἀργοπόρεσα νὰ σοῦ γράψω· προχ' ἐς, τυχαία; ἔμαθα τὴ διέθυγσή σου). Μόνον κάττω ἀπὸ τὸ σεληνόφως μοῦμίλαγες. Μοῦ τράβαγες τὴν καρδιά μὲ χίλια νήματα καὶ τὴν ἔπαιζες σὰ μαριονέτα, παγνάθεμά σε. Κοίταζες πάντα κατὰ τὰ βουνὰ μὲ τὶς γυμνὲς κορφές. Κάποτε σοῦ ἀντιστεκό-

μουν μ' έμπάθεια· μ'παρεί νά κατ'άλαδες πώς εκείνες τίς ώρες σέ μι-
σούσα. Έβλεπα πώς προσπαθούσες νά μ'έ άπαλλο ριώσεις, νά κάνεις
καταδικό σου κτήμα τ'ό είναι μου, νά έπεκταθείς. Πάντως έσύ φταίς
πού έπεσα τότε σέ φοβερή έσωτερική περιπέτεια· για τήν άγωνία θέ-
λω νά πώ. Πορευόμουν κάπως ήρεμα, πές βόιδι του Θεού, καί μου ά-
γαπάραξες τ'ά σπλάχνα. Ζήτησα έπιφάνειες νά κρατηθώ κι αύτ'ες ξε-
κολλούσαν όλοένα, όλοένα, σάν ξεκομμένοι σοβάδες. Στό κρεβάτι τ'ά
βράδυα, έρχονταν ή άβάσταχτη άγωνία. Τ'ά λόγια σου τρυπούσαν
τό κρανίο μου κάνοντάς το —συχνά ώς τ'ά ξημερώματα— σφηκοφω-
λιά. Όλα τ'ά τάραιξαν, τ' άνακάτευσαν: τή ζωή καί τ'ό θάνατο. Λυπό-
μουν τ'ό κορμί μου, τ'ό σ'έρεο καί ώραίο· τ'ό αίσθανόμουν έντονα αύτό
πού θά γίνει μι'ά μέρα: χώμα καί νερό, χωρίς ένότητα καί συνείδηση.
Όστερα ξαναγύριζα σ'τ'ά θέμα α τής ζωής. Λόγος κι αντίλογος έπαι-
ζαν μέσα μου φοβερά, χτίζανε καί γκρέμιζαν μέ πάταγο. Οί άλλοι δέν
άκουγαν τ'ό φοβερό σαματά· μετρούσαν πόσες βρωμιές άπό μυίγες εί-
χε τ'ό κρεβάτι τους, πόσα τ'ά καρφιά του ταβανιού ή κατ'άστρωναν μ'
έμβρίθειαι οίκογειακά πενταετή σχέδια. Καμμιά φορά πετούσα τ'ό
παπούτσι στό ξύλινο μεσοτοιχί. Οί γάτες τινάζον αν τρομαγ-
μένες καί ό άδελφός μου ό πραγματιστής μουρούριζε ένα «σκάσε
πι'ά!» άπό τ'ό πίσω δωμάτιο.

Πλάνταζα, έπρεπε νά ξαλαφρώσω, δέν τ'ό άντεχα πι'ά. Άσε
πού τ'ά οικονομικά μας είταν σέ κακά χάλια. Για τήν «κάρτα» φρόντι-
σε ό κιτρινιαρής, όπως θά ξέρεις. Δέν έφερα άντίρηση· τί θά μ'έ κρα-
τούσε σ'ήν πατρίδα; Έγώ άπό τή μιάν όχθη, οί γνωστοί μου άπό τήν
άλλη, πριονίσανε τ'ά γεφύρια. Έσύ είχες φύγει για πάντ'ά· μου έμε-
ναν κάτι χαζοπαίδια. Παράκολουθούσαμε μαζί ποδόσφαιρο άπό τ'ό
ράδιο. Όστερα, σάν έπεφ'ε τ'ό σκοτάδι, κάτι στιφ'ό πασπαζίλε τ'ά
χείλη μου. Έτσι ταξίδεψα μέ μι'ά στραπατσαρισμένη βαλίτσα κι ένα
κου αβάκι σέ χαρτονένιο κουτί. Μή τ'ό πάρεις για λόξα. Βλέπω στή
σκυλίσια ράτσα κάποιες άρετές πού δέν ύπάρχουν στους γνωστούς μου
κι ένα βαθύ, εύγενικό ένστικτο.

Άπάνω στους όχτ'ώ μήνες, έγινε φίνο σκυλί. Έγώ κι αύτό, στήν
πολύβουη πολιτεία. Τρείς φορές, έξ αίτίας του, μ'έ δειωξαν άπό τ'ά νοι-
κιασμένα δωμάτια. Δέν ξέρω γιατί οί σπιγονυκοκοιρές μου του φέρ-
νονταν άσχημα. Υπόπτεύομαι πώς έμένα αντιπαθούσαν για ρατσικούς
λόγους, καί ξεσπούσαν σ'ό σκυλί. Καί οί φιλεναδούλες μου τ'ό κλω-
τούσαν, τ'ό βγάζαν άπό τ'ό δωμάτιο. Νά σου πώ, κι έγώ δέν ήθελα
νά μάς βλέπει. Πές το ξεκαρδιστική σεμνο υφία, έγώ τ'ό πάω άλλου.
Ένωμένοι μέ πέτσινη άλυσίδα πηγαίναμε τ'ά Σαββατόβραδα πλάι,
πλάι στό σιδερένιο γεφύρι του ποταμού. Του έξηγούσα τ'ό νόημα τής
άλυσίδας, τους ανθρώπινους νόμους. Του έλεγα πολλά. Εκείνο, μέ τή

σκυλίσια νημοσύνη του φαίνεται πώς παρακολουθούσε τὸ μονόλογο. Ὑστερα ἐβγαζαδυὸ κουφέτα σὰν ἀσπιρίνη. Τὸ κουτί ἔγραφε πὼς τὸ κάθε κουφέ ο ἀντικαταστούσε ἓνα γεῦμα. Τὰ καταπίναμε μὲ λίγο νερὸ ἀπὸ τὸ θερμό μου. Περνοῦσε κάμποση ὥρα· ἐμεῖς κοι ἀζάμε τὴν κίνηση τοῦ ποταμοῦ. Κάποιος ἀπὸ τοὺς δυὸ θὰ θυμόταν νὰ τραβήξει τὴν ἀλυσίδα. Γυρίζαμε ἀργὰ τὰ κεφάλια. Ὁ σκύλος τὸ κοινοῦσε ἀρνητικὰ, ἐγὼ σήκωνα τὰ φρύδια. Εἴχαμε συγεννηθεῖ. Καθισμένοι στὴν τελευταία πρὸς τὸ ποτάμι τραβέρσα, χορ αἶναμε πιά τὴν πείνα μας μὲ λαυκάνικα. Ὁ σκύλος γιὰ μιὰ φορά ἀκόμη, μάθαινε νὰ περιφρονεῖ τὰ διάφορα ἐρζάτς, τὸ χάπι, τὴν ἀλυσίδα καὶ τ' ἄλλα. Ἐκεῖ, πάνω σ' ὁ γεφύρι, γέμιζα τὴν ψυχὴ μου μὲ ἀγάπη σκυλίσια, ἀμόλυπτη.

Ἔ·σι σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶχε ἡ ζωὴ μου μέχρι τοῦ χτύπησα αὐτὸ τὸ μούτρο. Μὰ τώρα ποὺ ἐξεπάζω ψύχραιμα τοὺς ἀπομιννοὺς κυματισμοὺς τῆς καρδιάς μου, βρίσκω πὼς τὰ λόγια του ἦταν μιὰ πρόφαση. Ἐπρεπε νὰ σπάσω κάποιον στὸ ξύλο. Μοῦ ἔτυχε αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος ἐρζάτς: δουλειά, φαγητό, ὕπνος, σὲξ, μεθύσι· καταλαβαίνεις πὼς ἦ·αν γερμανὸς, ἓνας ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια τυποποιημένους γερμανοὺς ἐργάτες. Μὰ πρέπει γιὰ σοῦ πῶ πὼς εἶχε προηγηθεῖ κάτι ἀπάνω στὸ γεφύρι. Ἦταν μιὰ νύξη στὴν ἀρχή, ἓνα ἀνεπαίσθητο μήνυμα ἄλλου κόσμου, παραμυθένιου. Ἀργότερα ἔγινε μικρὴ βολίδα καὶ μοῦ τρύπησε τὴν καρδιά. Καθόμουν, λοιπὸν, μὲ τὸ σκυλὶ στὸ συνηθισμένο μέρος. Αἰσθανόμουν ἀπὸ καιρὸ ἓνα περίεργο αἰσθηματικὸ σφίξιμο. Ἐκείνη τὴν ὥρα εἶχε κορυφωθεῖ δημιουργῶν·ας μιὰ ταραχὴ στὸ αἷμα μου ποὺ κυλοῦσε μὲ φοβερὸ στρίμωγμα στίς φλέβες. Θὰ σοῦ ἔτυχε ἀνάλογη αἴσθηση πάνω σὲ θυμὸ ἢ ἀπρόγνωση. Εἶχα φτιάξει ἀπὸ χαρτοσακκούλα ἓνα πουλὶ καὶ ὅπως περνοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ γέφυρα ἐκδρομικὸ πλοῖο, τὸ ἄφησα γιὰ νὰ πέσει στὸ κατὰστρωμὸ του. Ἐκεῖνο γυρῶφερε πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν ἐκδρομῶν. Τὸ κυνήγησαν, μὰ ὁ ἀνεμος τὸ ξανασήκωσε. Τότε κάποιος διέκρινε τὸ ἀληθινὸ πουλί. Τὸ πλοῖο σφύριξε χαιρετῶντας το —ἦταν τὸ πρῶτο πουλὶ— καὶ ἐκεῖνο διέγραψε σὰν κυνηγημένο, γρήγορα, δυὸ μικροὺς κύκλους πάνω ἀπὸ μένα. Ἀγκάλιασα τὸ ζῶο γιὰ νὰ μὴ δεῖ τὰ μάτια μου. Τότε συνειδητοποίησα τὸ γόστὸ ποὺ μὲ ρήμαζε. Γυρίζοντας, πέρασα ἀπὸ τὸ μπάρ. Πρόσεχα τὸ κρυστάλλινο ποτήρι μου ποὺ τὸ περπατοῦσαν, σκιὲς σὰν ἀπὸ φτεροῦγες πουλιῶν. Μόνος σ' ὁ τραπέζι, ἔλεγα καὶ ξανάλεγα τοὺς στίχους ἐκείνου τοῦ Πολωνοῦ ποὺ μουρμούριζες σὰν ἤθελες —ἀν ἔκρινα σωστά— νὰ καταπιεῖς τὴ γαλάζια νύχτα μὲ τοὺς γλυκοὺς τριγμούς της: «Πατρίδα, πατρίδα, μοιάζεις μὲ τὴν υἰεῖα, ὅποιος δὲ σ' ἔχασε, δὲ σὲ γνωρίζει». Σὲ κατηγοροῦσα τότε γιὰ πόζα· συγχώρεσέ με, δὲν ἤξερα.

Κοίταξα τὰ φακιδωμένα χέρια τοῦ μπάρμαν ὅπως χούφτωνε τὰ

ποτήρια. Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑποφέρω τὰ χέρια τους. Τὰ γνώρισα μικρὸς στὴν κατοχή. Θυμοῦμαι τὰ φοβερά, τερατῶδη χέρια τους ὅπως ἀπλώναν παντοῦ σὰν πλόκαμοι χταποδιοῦ. Ἔκαναν πᾶν ἄσταθὴ κίνηση, προδίδοντες νευρασθενικὲς καταστάσεις. Τὰ θυμοῦμαι νὰ ξεγυμνῶνουν σ' ὁ σπίτι μου, ὕστερα πὼς σφίχτηκαν στὸ λαιμὸ τοῦ γείτονα κι αὐτὸς σπάραζε· εἶχε κρυφτεῖ στὸ μεγάλο σεντούκι. Εἶδες ἀλήθεια ποτὲ σου ἀλεπού νὰ σ' ραγγαλίζει πετεινὰρι; Μὰ τὴν ἀλήθεια, τὸ πέτυχα. Ἔχουν μὲ τίς ἀλεπούδες τὸ ἴδιο κοκκινόξανθο χρῶμα.

Ἔτσι πού λές μὲ πέσαν σὰν τσουβάλι στὸ δρόμο. Εἶχε νυχτώσει γιὰ καλὰ καὶ ψιχάλιζε. Τὰ φῶτα ἀναβόσθηναν. Θεέ μου, ἐκείνη τὴν ὥρα στριμώχτηκε σ' ἡν καρδιά μου ἡ θλίψη ὅλων τῶν ἑλλήνων ἐργατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅλη ἡ ἐρήμωση, ἡ λεηλασία πού μᾶς προκαλεῖ ἡ βρεγμένη ἀσφαλὸς τῶν ξένων μεγαλουπόλεων. Ἀναστηκώθηκα καὶ ἤμουν σὰν τὸν πληγωμένο σηματοφόρο πού κάνει κουρᾶγιο νὰ ψηλώσει τὴν πεσμένη σημαία του. Ἔβλεπα νὰ ξεκαθαρίζει ἀπὸ τὴ μούργκα τῆς πίκρας μου μιὰ ἐντολή: νὰ ἡγηθῶ.

Ἔνα τετράγωνο παρακάτω ἔσπασα τὸ κρύσταλλο ἀπὸ τὴ βιτρίνα τοῦ κοσμηματοπωλείου. Βέβαια, μάλλον ἐγὼ τὸ ἔσπασα ὑπακούοντας στὴν ἐντολή. Ἐκεῖ, ἀνάμεσα σὲ χίλια δυὸ μπιχλιμπίδια, ἔσπεκαν σκλαδωμένα τὰ θαλασσινὰ μας ὄστρακα. Εἶχαν μιὰ θαυμάσια χλωμὴ στιλπνότητά. Ἐπιδέξια χέρια τὰ εἶχαν μεταμορφώσει. Ἔβλεπες, κολλημένα τὸ ἓνα πλὴν στὸ ἄλλο, νὰ παρασταίνουν ψαρᾶδες σὲ βράχια, μουσικοὺς μὲ πνευστὰ ὄργανα, γαϊδουράκια φορτωμένα. Ἐντομα καὶ ἄλλες φιγούρες βγαλμένες ἀπὸ τὴ φαντασία μας. Οἱ διαβάτες μὲ σπρώχνανε, κάποιος —τοῦ κασστήματος ἄνθρωπος— σταθῆκε στὸ πλάν. Ἀπλώσα τὴν παλάμη πάνω στὸ κρύσταλλο κι ἦταν σὰ νὰ χαιρετοῦσα φυλακισμένους φίλους πίσω ἀπὸ τὸ δικτυωτό. Σοῦ ἔτυχε, ἀλήθεια, τέτοιου εἶδους σπαραγμός; Ἀκριβῶς νὰ σοῦ περιγράψω τὸ πὼς ἔγινε δὲν ξέρω. Φαίνεται, ὁ ἄνθρωπος τοῦ κοσμηματοπωλείου φοβήθηκε τὴν παλάμη μου πού χάιδευε τρυφερὰ τὸ κρύσταλλο. Θέλησε νὰ μ' ἐμποδίσει, μὰ πάτησε ὁ πόδι τοῦ σκύλου. Πάνω στὴ συμπλοκὴ ἔσπασε ἡ βιτρίνα. Ἐγινε ἓνα τέλειο μεγάλο ἀνοιγμα στὸ μέρος τῶν ὀστράκων καὶ ἔα εἶδα νὰ πηδοῦν στὸ πεζοδρόμιο. Ναί! πῆδσαν τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο καὶ προχώρησαν στὴ βρεγμένη ἀσφαλτο ἀδιαφορῶντες γιὰ τὰ σφυρίγματα τῶν πόλισμαν. Φυσικὰ μὲ μπαγλάρωσαν. Πήγαινα μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ νοιώθοντας χιλιάδες ἀόρατα μαντήλια ἐργατῶν νὰ μὲ ἀποχαιρετοῦν ὥσπου μὲ σπρώξανε στὸ αὐτοκίνητο τῆς ἀμέσου «δράσεως».

Σοῦ γράφω ἀπὸ τὴ φυλακή. Πάνω σ' ὁ κεφάλι μου ἓνας μεγάλος γλῶμπος χύνει καταρράχτες τσουχτεροῦ φωτός. Πού καὶ πού προ-

ο έχω τὸν γερμανὸν συγκάτοικο μὲ τὰ ξεπλημμένα μάτια. Στὸ κούτελό του διαβάζω χαραγμένη τὴ μοίρα τῆς ράτσας του. Ἴσως, σὰν τελειώσω τὸ γράμμα νὰ ὦν προκαλέσω. Εἶναι ἀκόμα σχεδὸν παιδί καὶ παίζει, τόσην ὥρα τώρα ἐπιδέξια μὰ νευρικὰ μ' ἓνα σουγιάδακι.

Θὰ εἶναι μεσάνυχτα πιά. Διέκοψα τὸ γράμμα πρὶν ἀπὸ μιὰν ὥρα. Ὁ νοσοκόμος τῶν φυλακῶν θέλησε νὰ μοῦ κάνει «κατευθυνστική» ἔνεση, γιατί ὅπως εἶπε εἶμαι μανιακός. Τὸν συγύρισα ὥσπου νὰ ῥιθύν οἱ φύλακες· μοῦ στραμπούληξαν ὅμως τὰ χέρια. Τὰ πράγματα, ὅπως ἦρθαν, νομίζω πὼς μὲ βολεύουν θαυμάσια. Ὑπάρχει μέσα μου τώρα ἓνας ἀπαλὸς, θαυμάσιος ρυθμός. Γράφοντάς σου αὐτὴ τὴ στιγμή καταστρῶνω σχέδια μὲ μιὰν ἀγνωστική, σὲ μένα, ἐπιμέλεια. Φαίνεται πὼς βοήθησε ἡ «ἐνεση». Λογαριάζω τὶς οἰκονομίες μου. Ἀρκοῦν γιὰ μοσοκλέπτα, φωτογραφικὴ μηχανὴ καὶ τρανσίστορ. Θὰ ἐπιτίθω στὴν πατρίδα —βέβαια θὰ μὲ διώξουν ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀνόητες πράξεις μου— μὲ τὸ ἐπαγγελμα τοῦ φωτογράφου· στὴν πατρίδα μας ὁ ἐρασιτεχνισμὸς ἔχει πέραση. Καὶ ἡ «ἐντολή»; Θὰ ρωτήσεις. Καὶ ὁ σκύλος μου ποὺ πλανιέται ἔρημος αὐτὴν τὴν ὥρα ψάχνοντας γιὰ μένα στὰ ἀσφαλτοστρωμένα ἔντερα τοῦ φοβεροῦ Λεβιάθαν; Ἡ «ἐντολή», νομίζω πὼς θὰ ὑπάρχει μέχρι συντελείας αἰῶνων· ὕστερα —ἂν ἡ θαυμάσια αὐτὴ «ἐνεση»— ἡ ὑπόθεση τῆς πατρίδας μας δὲ βρίσκονται καὶ σὲ τόσο ἀνίκανα χέρια. Ὅσο γιὰ τὸ σκυλί, στὸ σπίτι μου κράτησαν ἀκόμα ἓνα κουτάβι. Καληνύχτα, φίλε μου, καὶ μάθε πὼς αὐτὴ τὴ στιγμή γίνεσαι κάπως ἀνεξήγητα μικρὸς στὴ συνείδησή μου· τόσο ποὺ συλλογιέμαι ὅχι μονάχα ἂν ἄξιζες τὸ δέος ποὺ μοῦ προκαλοῦσες κάποτε, μὰ —ἔστω— κι αὐτὸ τὸ φλύαρο σὰν ἀρμένικη ἐπίσκεψη γράμμα μου. Νυστάζω πιά. Νοιώθω στὴν ψυχὴ μου μιὰν ἀφάνταστη εὐφορία. Μὴ μὲ κατηγορήσεις γιὰ ἀνακόλουθο. Πέφοντας στὴ στενὴ κουκέτα ξέρω πὼς θὰ σκεπάζουν τὸ πρόσωπό μου, δροσερὰ δροσερὰ, δυὸ φτερά χελιδονιοῦ· θὰ μπεῖ ἀπὸ τὰ κόγκελα τὸ πουλί ποὺ εἶδα σ' ὁ ποτάμι...

Καλὴν ἀντιάμωση,

Βασίλης

Ἔλαβα τὸ γράμμα ὕστερα ἀπὸ τὴν εἶδηση τοῦ θανάτου του ὅπως τὴν πέρασαν σ' αὐτὴν «φιλά» οἱ ἐφημερίδες. Βρῆκαν τὸ φίλο μου μὲ κομμένο λαιμὸ στὸ κρατητήριό. Δὲν ἤξεραν ἀκόμα ἂν ἦταν ἐγκλημα ἢ αὐτοκτονία. Καὶ δὲ μαθεύτηκε μέχρι σήμερα.

•

•

•

•

• • • •

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἡ ἀρχὴ ἦταν ἓνα παραιμύθι κι ἓνα τραγούδι! Μεγαλώσα'νε. Ὁ-
μῶς τὰ παραιμύθι καὶ τὸ τραγούδι μένουν τὸ ὁξυγόνου ποὺ ἀναπνέει
τὸ αἷμα μας. Δὲν πιστεύουμε στὴν παντοκρατορία τῆς λογικῆς καὶ
δὲν ἀντικρύζουμε μὲ δέος τὰ σύμβολα τῆς τεχνικῆς.

Ὅσο μεγαλώνουν οἱ πολιτείες καὶ ψηλώνουν οἱ πολυκατοικίες
τόσο καὶ περισσότερα πάσκα καὶ δάση χρειάζονται. Ὅσο ἡ σκέψη
ἀκολουθεῖ ὅλο καὶ πιὸ παλύπλοκους μαϊάνδρους κι ἄρρωσ αἶνει στὶς
ἀναζητήσεις της τόσο καὶ περισσότερο ἔχει ἀνάγκη τὴν ποίηση. Μ'
αὐτὴ τὴν πίστῃ κινᾶμε καὶ μ' ἓνα αἶσθημα ἐρημιᾶς.

Οἱ μεγάλοι μᾶς καλλ' ἐργησαν τὸ κλίμα τοῦ γκρεμίσματος τῶν
ἀξιών. Ἀλλὰ εἰ τὸ καινούργιο. Συγγραφεῖς ὅλων τῶν ἐποχῶν παρα-
πονοῦνται κατὰ καιροὺς γιὰ κάτι τέτοιο. Τὶς ἀξίες τίς δημιουργεῖ ὁ
ἄνθρωπος καὶ τοῦ μένει τὸ δικαίωμα νὰ τίς κρίνει. Ἔτσι διατηρεῖ ἓ-
να εἶδος ἀνεξαρτησίας ἀπέναντι τῶν δημιουργημάτων του.

Οὐσιαστικὰ προχωροῦμε.

Ἀκόμα ἡ πίκρα τους δὲν μᾶς ἔπεισε, ποὺ γνήσια ἀρχικά, νο-
θεύηκε σὲ καινούργιους συμβιβασμοὺς καὶ στεῖρες διαμάχες. Ἀπλῶς
ἔκανε τὸ μᾶτι μας ὀξύτερο.

Μᾶς προσάπτουν τὴ ρετσίνα τῆς ἑλλειψῆς ἰδανικῶν. Τοὺς ἀ-
παγοῦμε. Μείναιτε στὴν ἐπιφάνειά μας ποὺ ἀναγκαστικὰ παρουσιάζ-
ει ὅλα τὰ σημάδια τῆς ἐξάντλησης ποὺ παρατηρεῖται ὕστερα ἀπὸ με-
γάλες ἀφαιμιάξεις. Πήραμε τὸ θάρρος τῆς ἀρνησῆς μας γιὰ ἀσυνδοσία
καὶ τὴν εἰλικρίνειά μας γιὰ ξεσιπωσιά. Δεῖτε μας καλύερα. Διου-
πόστατοι ἀπὸ ἀνάγκη νὰ προσαιμοστοῦμε ἐξωτερικὰ χωρὶς νὰ χάσου-
με τὴν ἐσωτερικὴ μας ἀνεξαρτησία, περιχαρακωμένοι σὲ μιὰ περήφα-
νη μοναξιά ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κονσερβοποίησης καὶ τῆς διάψευσης, πι-
στεύοντας πάντα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ ζωὴ, σὲ τοῦτο τὸν τρόπο ποὺ
τὸν δυναστεύουν προγονικοὶ θεοὶ καὶ ὅτι λουστράρει τουρισμὸς ξένων
ρευμάτων, ὑποαγᾶπτικτοί, κάτω ἀπὸ τὶς γνωστὲς συνθήκες ἐπιβίω-
σης, πληρώνουμε τίμημα τὴν ψυχικὴ μας ἀντοχὴ σὲ μιὰ πάλιν γιὰ
κάτι ποῖο γνήσιο, γιὰ ἓνα χώρο μικρὸ, μὰ ἐπιτέλους δικό μας.

"ΕΛΛΕΙΨΗ

"Ελα!

Οἱ νύχτες πάληωσαν.

Οἱ μέρες γέρασαν.

Οἱ ἀρουραῖοι φαφούλιασαν

ροκανώνοντας τὸ πετσί μας.

Τὸ ψαλίδι στόμωσε

σκληράναν πιά τὰ φτερά.

Βιάσου.

Ὁ καιρὸς γιομάτος τρύπες.

Καὶ σ' οὐβάχτηκε πολὺ

λίπος στήν καρδιά. ἄχυρο στὸ νοῦ.

Ποῖος θὰ μπαλώσει τ' ἄδειο;

καὶ μὲ τί;

Θαλπωρή

Ἡ νύχτα δὲ σάλεψε τὰ μεγάλα

τ' ἀστρένια φτερούγια.

Θύμωσες πὺν σοῦ σκόρπισα ξανὰ τὰ μαλλιά;

Τὸ φῶς τῶσθυσα.

"Εἶνε χειράκι —σποργή— ἀνασχιχίεται

στὰ χεῖλια καὶ περπατάει.

Θᾶσθαι νὰ κρύψει τις θάλασσες

βουβὰ τραβώντας τις σάρκινες αὐλαῖες.

Φοβᾶσαι;

Τὸ σύννεφο τῶκουρε τὸ φεγγάρι.

Σὰν θᾶσθαι δὲ θὰ ξέρει πὺν ν' ἀρμενίσαι.

Καὶ καστερῶ.

Θὰ τοῦ πῶν ἱστορίες γιὰ ἥσως, γιὰ φῶτα...

"Αν ξεχασεῖ.

Ταξίδευε... Δὲ θᾶσθαι παταιγίδα.

Οἱ σκιὲς σὸν τοῖχο χαμογέλασαν!

"Ἦρθε τὸ φεγγάρι καὶ χαμογέλασαν.

Τοῦ μικροῦ μου ἀδελφοῦ

Τ' ὄνειρό σου φοβερρίζουν δαγκάνες.
"Αν μὲ ρώταγες. Γιατὶ ἀδελφούλη;
βιάστηκες, μεγάλωσες γρήγορα.
Τὰ σκιομένα μάτια
κορτεῖρά καὶ δύσπιστα.
'Αργόπειρα σὰν τὰ δικά μου
ὕγρα καὶ ἀδιάφορα.
Κοιμά να ὁ οὐρανὸς
καὶ ἡ γῆ κοιμάται.
Στὶς πόρτες ποὺ θ' ἀνοίγαμε
σπὴν τρύπα τῆς κλειδαριάς
παραμόνευαν δόντια.
Τὸν ἀέρα μας ὑφαίνοιον ἀράχνες
κρουσὸ καὶ τραῖο.
"Ὅσος καιρὸς, τόσος χαμὸς!
Γιατὶ ἀδελφούλη;
'Εκεῖνη — πῶς τὴν εἶπαν;—
ἡ ἀστοχασιὰ δὲ φάνηκε.
Κι ἐκεῖ μακριὰ γιὰ κοίτα
πόσο χολιάσαν τὰ φῶτα!

Σὲ λημονοῦν οἱ ὥρες

Σὲ λημονοῦν οἱ ὥρες.
Πίσω ἀπὸ χέρια πλεγμένα σπὴν τύχη
πίσω ἀπὸ μάτια γλυκερά..
Χλωροφύλλιο καθημερινότητος
μᾶς παραδίδει ὑπουλία
στὸ λήθαργο τῆς συνήθειας.
Σὲ λημονοῦν οἱ ὥρες
πίσω ἀπὸ οἴχους ποὺ παραστέκουν
σὲ ζευγαρώματα ὑποταγῆς, κινισμοῦ,
συγκατάθεσης καὶ ἀνίας.

Ὁ κάμπος δῖψασε.
 Τὰ δέντρα τσουρουφλίζει
 πυρεπὸς μηχανῆς.
 Σὲ λησμονοῦν οἱ ὥρες
 ἀμίλητες στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου,
 ποὺ δὲν πᾶει πονηριὰ
 σὲ μιὰ χαλνώση μοιρολατρίας.

Γεύση πίκρας

Ἡ μνήμη δὲν ἔχει καταπαχὺς
 γὰ ἐξαφανίσῃς τὸ σασμασμὸ τῆς μέρας
 ποὺ βιάθηκε τὴν πληγὴ σου.
 Κι οἱ πεκαλοῦδες ποὺ παγιδεύτηκαν ἐκεῖ
 πεθάναν γρήγορα.
 Ὁ ἔρωτας δὲν ἔχει χεῖλη
 γὰ σοῦ στεγνώσει τὰ μάτια.
 Δὲν ἔχει χέρια γὰ σὲ ζεοῦνει.
 Τοῦ μείναν μονάχα σκέλια.
 Ἀπὸ παιδιᾶστικα μάτια
 σοῦ γνέφει κουρασμένος Θεός.
 Τὸ κλειστὸ παραθύρι
 δέχνει ὁ βορρᾶς τῆς χίμαιρας.

Ἀδιαφορία

Νυχτώνει σὺς χίμαιρες...
 Σάοκινη φωλιά, σοῦ ζεσταίνω τὰ χέρια.
 Ἐσὺ σκέφτεσαι Ἀδιάντροπη ποὺ εἶναι.
 Ἄν ἦξερες...
 Δὲ μετράω τὸ δρόμο, οὔτε τίς μέρες.
 Δεκάρω δὲ δίνω γιὰ τὴ μπάσα φωνή σου,

Ἡ θυοία

Καθόταν κι οἱ τρεῖς γύρω σὸ γυμνὸ ξύλινο τραπέζι στὸ πίσω μέρος τοῦ μπακάλικου τοῦ Ἀνέστη πού με ἀτρεπόταν σὲ κρασοπουλιὸ τὰ βράδια βέβαια, ὅταν τὸ φτωχικὸ ἀλίσθερίσι τῆς μέρας σκόλωναι.

Ἐξω ὁ χειμωνιάτικο ἀκασὶμ ἔπεφτε στὰ Γιάνγινα γοργό, μελαγχολικὸ καὶ παγωμένο. Οἱ ἀπέραντοὶ μπαξέδες ἐρημώναν σκοτεινοὶ τὰ παλαιῖκά σπίτια ἐφταιμολιωνόνταν, τὸ χῶμα τῶν δρόμων ἔσφιγγε σκληρὸ καὶ κρύο, καὶ ἡ βραδυὴ δροσιὰ σχεδίαζε πᾶνω τοῦ κρουσταλιασμένα, ἄσπρα ὡς ἐράκια. Τὰ φανάρια τοῦ πετρελαίου πού ἀναβέ γρήγορα ὁ ξεπαγιασμένος τοῦρκος, μεγάλωναν τὴν ἐρημιὰ τῶν σοκακιῶν. Οἱ Γιανγιῶτες εἶχαν κι ὅλα κλείσει τὰ μαγαζιά τους, εἶχαν σφαιλιστεῖ σὰ σπίτια τους, σκιασμένοι ραγιάδες βιαστικοὶ γ' ἀπολάβουν τὴν φτωχικὴ ψευδαίσθηση τῆς σιγουριᾶς καὶ τῆς γαλήνης πού ἔδιναν τὰ σπίτια τους, προπάντων αὐτὰ τὰ παγωμένα, ἀξημέρωτα βράδια τοῦ ἀγρίου χειμῶνα.

Καθόταν κι οἱ τρεῖς τους στὸ μισόφωτο, γύρω στὸ ξύλινο, γυ-

μνὸ τραπέζι, ἔχοντας μπροστὰ τοὺς γεμάτα τὰ ποτήρια, ὅπως κάθε βράδυ. ἀμίλητοι, κατσαύφηδες, ἀπελπισμένοι. σὰ νὰ τοὺς εἶχαν πνιγεῖ τὰ καρδιά. Καθόταν τυλιγμένοι σὰ σὲ μανδύα ἀπ' τὸ μελαγχολικὸ μισοσκοτάδι, πίνοντας ὁ ρακὶ τοὺς, βουβοὶ, μισοπαγωμένοι καὶ περίμεναν τὴν ἀπόλυτη, τὴν βοθειά, τὴν τελειωτικὴ νύχτα νὰ πέσει πιά, νὰ τοὺς λυτρώσει ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄχαρο, τὸ μίζερο ἀκόσμι ποὺ τοὺς ἐσφίγγε τὸ λαιμὸ καὶ τοὺς στραγγάλιζε, σὰ σκοινὶ κρεμάλας.

Ἐπὶ τέλους ὅταν καὶ ὁ τελευταῖο ἀχνάρι φωτὸς ἔφυγε ἀπ' τὴν πλακόστρωτη αὐλὴ καὶ τὰ κυπαρίσσια τῆς μαυρολόγησαν στὸν νυχωμένο, μισοσυγνεφισμένο οὐρανὸ, ὁ Ἀνέστης ἀποφάσισε ν' ἀνάψει τὴ λάμπα καὶ σέρνοντάς τὰ πατίκια τοῦ τὴν ἔφερε καὶ τὴν ἀπίθωσε στὴ μέση οὐ τραπεζιοῦ. Σὲ λίγο ἔφερε καὶ τὸ μαγκάλι ποὺ εἶχε ἀνάψει ἔξω στὸν ἀέρο ποὺ ἄρχισε νὰ σούρνεται στὴν αὐλὴ χαμηλὸς, ὑπουλὸς καὶ παγωμένος, προμηνύοντας χιόνι.

Τὸ μελιχρὸ φῶς τῆς λάμπας γλυκὸ, ὠραῖο, τοὺς ζωογόνησε, φέρνοντας τὴν ποθητὴ λύτρωση τῆς νύχτας. Τὰ μάτια τοὺς ἀνοιγόκλεισαν εὐχарιστημένα. Ἐγλυψαν μὲ τὴ γλῶσσα τοὺς τὸ τσίπουρο ποὺ εἶχε μείνει στὰ χεῖλια τοὺς καὶ σὰ παχιά τοὺς μoustάκια. Ἡ ζέστα τοῦ μαγαζιοῦ καὶ τὸ ἀλκοὺλ ἄνοιξαν τὸ αἷμα τοὺς ποὺ ἄρχισε νὰ κυκλοφορεῖ ζεστὸ, ὀρμηκὸ στὶς φλέβες τοὺς. Ἀναστέναξαν μ' ἀνακούφιση...

Ὁ Ἀνέστης ἔκλεισε τὰ τεμπέκια τοῦ μαγαζιοῦ. Στὸ ἀπαλὸ ἡμίφως διακριγόνταν οἱ προσιμάτειες, σκούπες ἀρμολογίες ἀπὸ σκάρδα, τσουβάλια μὲ μπακαλιάρους καὶ τζομπόχελα κι ἀλεύρη, κουτιά ξύλινα μὲ ξηρὰ σύκκα, ἕνας τεχνικὸς κατράμι, μπαουκάλες μὲ φιλὸ λαιμὸ, σκοτισμένες, παραταγμένες στὰ ράφια τοὺς χωρὶς νὰ θυμᾶται πιά κανένας τὶ διάβολο εἶχαν μέσα... Μύριζε υψισχαρικό καὶ ἀρμύρα.

Γνώριμο, ζεστὸ, φιλικὸ μαγαζὶ ὅταν ἔξω τὸ ἀκόληγο κρύο σ' ἄρπαζε ἀπὸ τὰ ἄκρα καὶ σὲ καταβρόχιζε ἀπληστὰ, σὰν ἕνα ἀγνωστο καὶ συχαιμερὸ σαρκοδόρο ποὺ γυρεύει νὰ βρεῖ τὴν ψυχὴ του. Ὁμορφο μαγαζὶ, φωτεινὸ, θερμὸ, κιθωτὸς τοῦ Νῶε σ' ἡ βαθεῖα χειμωνιάτικη νύχτα ποὺ πορευόταν τώρα στὸ χρόνο, γαλήνια μὲ τὴ μόνωση καὶ τὴν γαληνὴ τῆς...

Κα ἐβαζαν τὶς κούπες μὲ τὸ δυνατό τσίπουρο καὶ μασοῦσαν τὸ σκληρὸ, ἀρμυρὸ τζομπόχελο. Κάπου κάπου πετάγαν καὶ καιμμιὰ κουδέντα, καιένα καλαμπουρὶ, γελοῦσαν... Καὶ σιγά—σιγά, ὅσο πίναν, ὅσο ἡ νύχτα προχωροῦσε, κάτι φωτεινὸ, ἀπερίγραπτα ὁμορφο, ἕνας ἀνισιτιάτικος καὶ ἀρράχτης ἄσπρων χιονοπτώσεων γερῶν ἀναδυόταν ἀπ' τὰ φλογισμένα τοὺς σπλάχνα, ἀπ' τὸ καφὸ τοὺς αἵμα, ἕνας ἀπίθανος παράδεισος, μιὰ μαγικὴ Ἑδέμ. Ὁ ἄθλιος, τρομαγμένος ραγιαῖς χάθηκε ἀπὸ μέσα τοὺς. Ἡ καταπιεσμένη ψυχὴ τοὺς ὀρθώθηκε περίφανε,

δυνατή, γενναία, σάν φλόγα. Ξεχάσθηκαν τὰ κρύα, θλιβερά σπιτία τους ὅπου στὸ παγωμένο κρεβάτι τοὺς περίμενε ἡ συμβία τους. Ἐφυγε —σάν ἡ πάχνη στὸ πρωῒνὸ φῶς— τὸ πικρὸ μαρᾶζι τῆς σκλαβιάς.

Καὶ στὴν ἔξαψή τους αὐτὴ, σὰ μιὰ μουσικὴ παθητικὴ ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ὁμορφῆς νεότητος τους, σὰ μιὰ παλινὰ ἀξέχαστη ἀγάπη, ἀπέβαινε δυνατὴ καὶ φωτεινὴ ὅπως ἡ θάλασσα, ἡ Λεφτεριά ἦρθε καὶ τοὺς γέμισε τὰ μάτια δάκρυα. Καὶ κυττώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον χαμογέλασαν μὲ κατανόηση, ξέροντας τι ἦταν αὐτὸ ποὺ τοὺς ἔφερνε κάθε βράδυ στὸ κρασοπουλιὸ τοῦ Ἀνέστη.

* * *

Ὁ παπᾶ—Κώστας, ὁ παπᾶς ποὺ κανένας φρόνιμος θεοσεβούμενος Γιαννιώτης δὲν εἶχε σὲ ὑπόληψη, ἀφοῦ δὲ σεβόταν, καθόλου τὸ ἱερὸ του σχῆμα, δὲν ὑπελόγιζε τὴ θέση του, τὴν ἀποστολὴ του στὰ μαῦρα χρόνια ποὺ περνοῦσαν, γυρνώντας ἐδῶ κι ἐκεῖ, βρίζοντας, μπεκρουλιάζοντίας σάν ὁ ἔσχατος χαμαῖλης τῆς ἰαγοράς, μίλησε μὲ τὴ βροντερή του φωνή. Ἦταν ἕνας πάπαρος, ἕνα σωστὸ βουνό, ξανθὸς μὲ ἄγρια καὶ ὁμορφα μαζί βαθεῖα, γαλάζια μάτια, σωπὸς «Φράγκος». Εἶπε:

—Κάνει νέο ἀπόψε δάσκαλε;

Αὐτὸς ποὺ εἶπε δάσκαλο, ἕνας λιγνὸς, μεσόκαιρος μὲ ὑπογένειο, βρώμικο καλλᾶρο, λιγδωμένη βελιάδα ποὺ καθόταν ἴσιος, συμμαζεμένος στὴν καρέκλα του προσπαθώντας νὰ διατηρήσει τὴν ἀνύπαρκτη ἀξιοπρέπεια του, κύτταξε τὸν παπᾶ μὲ τὰ θαλὰ του μάτια —μάτια μπεκρή, σκεπασμένα μὲ πέτσα ὅπως τῶν σκυλιῶν. Τὸν κύτταξε πολὺ, λὲς καὶ τὸν ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ καὶ τοῦ ἀπάντησε διακοπτόμενος ἀπὸ λόγυκα.

—Εὐχάριστα νέα παπα—Κώστα, λίαν εὐχάριστα. Ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάς προετοιμάζεται διὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἠπειροῦ, τῆς μαρτυροῦσης ὑπὸ ὄν βάρβαρον ζυγόν. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος θὰ πραγματοποιήσουν ἠγνώμονι τὸ προαιώνιον ὄνειρον, τὸ ὄνειρον τῆς μεγάλῃς Ἑλλάδος. Ὁ Ὀθωμανὸς καθάρρει. Πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀκόμη θὰ γίνῃ ἰδική μας. Ὡς μοὶ εἶπεν ὁ πρόξενός μας...

—Κόφτο δάσκαλε, τοῦ εἶπε ἀπότομα ὁ παπᾶς. Ὅσο θέλει νὰ δεῖ ἔμένα ὁ Δεσπότης, ἄλλο ὅσο θέλει ὁ πρόξενος νὰ δεῖ τὴν ἀφεντιά σου. Μπεκροκαγάτες σάν ἐλόγου μας, δὲν ἔχουν πέραση. Κίβδηλα γρόσια...

Ὁ δάσκαλος σήκωσε τοὺς ὦμους ἀδιάφορος, ρούφηξε μιὰ γερὴ ρουφηδιὰ τσιπύουρου καὶ συνέχισε.

—Ὡς μοὶ εἶπε ὁ νεαρὸς γραμματεὺς τοῦ προξενείου, παλαιὸς

ἀγαπητὸς μου μαθητὴς, ἡ Ἑλλάς προπαρασκευάζεται διὰ πόλεμον καὶ ἱερὰ συμμαχία ὄλων τῶν Χριστιανικῶν λαῶν κατὰ τοῦ ἀλλοπίστου σχεδιάζεται. Πλησιάζει ἡ ὥρα τῆς ἀπολυ ρώσεως παπᾶ—Κῶστα, πλησιάζει. Ἦσο βέβαιος. Ἀρχίζει μάλιστα —ἔδῳ ὁ δάσκαλος χαμήλωσε τὴ φωνή του— καὶ ὁργάνωσις κομιτάτου. Τὸ καὶ σπουδαιότερον.

—Τὸ ἴδιο τὸ τροπᾶρι μᾶς ψέλνεις χρόνια τώρα δάσκαλε εἶπε χαμογελῶντας ὁ τρίτος τῆς παρέας. Τὸ τσίπουρο σὲ κάνει γὰρ βλέπεις τὰ πράματα ὅπως σοῦ ἀρέσουν...

Ἦταν ἓνας γύφος, ἀσήμαντος ἀνθρώπος, χαμένος στὰ φτηνὰ ρούχα του ποὺ εἶχαν χάσει τὰ χρώμα τους, οὐδέτερα κι ἀνέκφραστα, μὲ ψηλὲς κάλτσεςγκόλφ. Ἦταν τροχιτζῆς καὶ κουβαλοῦσε τὸ τροχιστῆρι στὴ ράχη του, μόνιμη καμπούρα καὶ στὶς διχάλες τῶν δαιχτύλων εἶχε περασμένα τὰ σουβλιὰ του— ἔτσι ἔμεινε στὴ μνήμη τῶν Γιαγνιωτῶν. Τὸ ἀλκοὺλ ὅπου εἶχε βουλιάξει τὸν ἔκαμε νὰ πάρει θάρρος, νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν ἀσημαντότητά του, ὅπως ὁ σάλιαρος ἀπὸ τὸ καδούκι του καὶ γὰρ περάσει τὸ ὄριο τοῦ σεβασμοῦ ποὺ ὁ ἴδιος εἶχε χαράξει ἀπέναντι στὸ δάσκαλο, ποὺ ὅσο κι ἂν τὸν εἶχε διαβρώσει τὸ ἀλκοὺλ ἦταν σεβαστὸς, σοφὸς —«καλὸ τυρὶ σὲ σκύλινο τομιάρι», ὅπως ἔλεγαν οἱ φρόνιμοι γοικοκυραῖοι τῶν Γιαγνιῶν».

—Σκασμὸς γύφτε εἶπε ὁ παπᾶς ποὺ δὲν ἀνεχόταν κατένευε σύγνεφο στὸ μακάριο, γαλιανὸ οὐρανὸ ποὺ εἶχε ἀνοίξει μέσα του. Ἦχει σίγουρες πληροφορίες ὁ δάσκαλος. Ὁ γραμματικὸς τοῦ προξένου εἶναι στέρεος ἀνθρώπος, τὸν ξέρω κι ἐγώ. Μοῦ φαίνεται πὼς σύντομα θ' ἀκούσουμε καλὰ χαμπέρια. Ὁ Θεὸς βοηθός!

Τὸ χαμόγελο ἔφυγε ἀπὸ τὰ χεῖλια τοῦ γύφτου ποὺ ξαναγύρισε στὴν μηδαιμινόητά του δίχως μνησικακία. Ρούφηξε γιὰ παρηγοριά τὸ τσίπουρό του καὶ τραγάνισε ἓνα σκληρὸ, μουσκεμμένο στὸ λάδι, κομμάτι ζοπόχελο.

«Ὅ,τι εἶναι γάρθει, θάρθει...».

Ἦξω ἀκούστηκε τὸ σφύριγμα τοῦ ἀνέμου ποὺ αὖξανε καὶ θροοῦσε στὰ δέντρα τῆς αὐλῆς. Ἦταν χιονιάς.

Μεῖναν γιὰ λίγο σιωπηλοί, ἀκούγοντάς τον. Τὸν αἰσθανόνταν ἔντονα τὴν ὥρα αὐτή, σὰν κάτι ζωντανὸ, σὰ μιὰ πγοπὴ οἰκουμένη πού τοὺς ἔνωγε μ' ὅλο τὸ σύμπαν.

«Ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων» μωρμούρισε ὁ πάπαρος. «Ἐδῶ θὰ φέρεи χιόνι» ὁ γότος, στὴ θάλασσα φορτοῦνα...».

Ἀπολαμβάνανε τὴ ζεστασιά τοῦ μαγοαζιού ποὺ μύριζε γλυκὰ μπαχαρικά καὶ κανέλλα —«γῆσος τῶν τροπικῶν» ὅπως ἔλεγε ὁ δάσκαλος ποὺ πολλὰ χρόνια τῆς γειότης του εἶχε δασκαλέψει στὶς ρωμέϊκες κοινότητες τῆς Ἀφρικῆς. Αἰσθανόταν τὸ αἷμα γὰρ κοχλάζει, ζεματιστὸ στὶς

φλέβες του. Ἡ δύναμη τῶν μυῶν του τὸν τυραννοῦσε, ζητοῦσε γὰρ ξεσπάσει σὲ καὶ βίαιο, ὀρμητικό.

«Δὲν ἦσουν γεννημένος γιὰ παπᾶς, παπᾶ—Κώστας» εἶπε σιγὰ στὸν ἑαυτό του.

«Περισσότερο γιὰ ληστής»

ἄκουσε μιὰ φωνὴ μέσα του.

«Ἐνας ληστής ποὺ θάκοβε μόνο κεφάλια τούρκων»

ἀπάντησε σιγανὰ ὁ ἴδιος.

Ὅπως συνείθιζε προπάντων ὅταν ἦταν πιωμένος, ἄρχισε τὸ μονόλογο.

* * *

Δυὸ χτυπήματα διακριτικὰ ἀκούστηκαν στὴν πόρτα, ὕστερα βήματα ποὺ χάθηκαν στὴ νύχτα μαζί μὲ τὸ σύρσιμο σπάθας στὸ λιθόστρωτο.

—Ὁ πολιτσάνος, εἶπε ὁ Ἀνέστης ποὺ ἦταν βυθισμένος παράμερα σὲ γλυκὸ λήθαργο ποὺ τὸν εἶχε ρίξει ἡ χαύνωση τοῦ ζεστοῦ μαγαζιοῦ. ὦρα γὰρ τὸ δίνετε λεβέντες μου. Ἰκι αὔριο μέρα ξημερώνει. Κι εὐχομαι γάναι ὁ τελευαῖος χειμῶνας ποὺ ἡ τούρκικη σημαία ἀνεμίζει στὸ Μπαϊρακλή Τζαμί.

—Ἀμὴν εἶπε ὁ γύφτος ποὺ πειθαρχικός εἶχε κι ὅλα σηκωθεί.

Ὁ παπᾶ—Κώστας ὀρθώθηκε μὲ κόπο καὶ τὸ χαμηλοτάβανο μαγαζὶ φάνταζε μικρότερο. Κάτι γρύλλισε καὶ μπρὸς αὐτῷ, πίσω οἱ δυὸ του φίλοι ἦρθαν στὴν πόρτα ποὺ εἶχε μισανοίξει ὁ Ἀνέστης, περιμένοντας.

—Καληνύχτα ἀνέστη. Ἀνέστη, χαιρέτησε ὁ δάσκαλος ποὺ ἔκανε τὸ καλαμποῦρι του, ἄν καὶ μεθυσμένος.

—Καλὸ ξημέρωμα...

Ὁ παπᾶ—Κώστας κοντοστάθηκε γιὰ λίγο κι εἶπε:

—Καὶ γρήγορα Λευερὶὰ ὀρὲ!...

* * *

Ὁ παγωμένος χιονιάς τοῦς ξύρισε τὰ μούτρα. Ἀραιὲς νιφάδες χιονιοῦ τοὺς πασπάλισαν καὶ κάθισαν στὰ μουστάκια καὶ στὰ γένια τους. Ὁ γύφτος χώνεψε στὰ κουρέλια του, ὁ δάσκαλος σήκωσε τὸ γιακά τῆς βελάδας του.

Ὁ παπᾶ—Κώστας στεκόταν ἄρθιος, πελώριος, ἀπρωτός ἀπὸ τὸ κρῦο καὶ τὸ χιόνι, φλογισμένος, ἀγκουσεμένος.

Ξαφνικὰ μιὰ σκιά ὀρθώθηκε μπροστὰ τους, γλυστρώντας ἀθόρυβη ἀπ' τὸ σκοτάδι τοῦ σοκκακιῦ. Ἦταν ἓνα φτωχὸς ἀνθρώπακος περιφρονημένος γιὰτὶ δούλευε στοὺς τούρκους καὶ μπαινόβγαινε ἐλεύθερα σ' αὐτὰ σπίτια τους.

Στάθηκε μπροστὰ τους φωτισμένος ἀπ' τὸ φῶς ποὺ ἔφτανε ξε-

ψυχισμένο ἀπὸ τὸ μακρινὸ, θολὸ φανᾶρι, ταπεινὸς, ξεπαγιασμένος, δυστυχισμένος.

Ἡ παρέα πού ἐ σιμαζόταν γὰ διαλυθεῖ τὸν κύτταξε κοχύποπτα.

—Παπᾶ μου...

Ὁ παπᾶ—Κώστας συγοφρυώθηκε. Τοῦ ἦρθε γὰ τὸν ἀρπάξει τὸν ἀνθρωπάκο, νὰ τὸν σκίσει στὰ δυὸ μὲ τὰ φοβερὰ χέρια του, γὰ ξεθυμάνει πᾶνῳ του τὴν ἀγκούσα του.

—Τὶ εἶναι ἀντίχριστε;

—Παπᾶ μου...

Ὁ φουκαρᾶς κόμπιασε.

—Σκόλα το ὁρὲ τουρκόσπορε.

—Παπᾶ μου οἱ τούρκοι θὰ σὲ σκοτώσουν! Εἶπε γρήγορα ὁ ἀνθρωπάκος.

Ἡ φοβερὴ φράση ἔμεινε μετέωρη, δὲ μπόρεσε γὰ διαπεράσει τὸ θολὸ πλέγμα τοῦ ἄλκοὸλ πού ἀπομόνωνε τὸν παπᾶ—Κώστα στη μακαριότητά του. Οἱ δυὸ ἄλλοι ὅμως, μ' ὅλο τὸ βαρὺ τους μεθύσι, τὰ χρειάστηκαν.

—Λέγε ἀνθρωπέ μου, εἶπε ἀνήσυχος, σκιαγμένος ὁ δάσκαλος. Ἐξήγησέ μας τὶ πρόκειται γὰ συμβεῖ.

Ὁ παπᾶ—Κώστας στεκόταν σιωπηλός, ἀδιάφορος, ὀλόμαυρος, πελώριος στὴ νύχτα, ὅπου πλήθαιναν οἱ νιφάδες τοῦ χιονιοῦ στρώνοντας ἀθόρυβες σὸ λιθόστρωτο, τὸ ἄσπρο σάβανό τους.

—Αὔριο τὸ πρωῒ, στὸν ὄρθμο συμπλήρωσε ὁ ἀνθρωπάκος βιασμένος γὰ φύγει. Αὔριο τὸ πρωῒ, ὅταν ὁ παπᾶ—Κώστας θὰ πάει στὴν ἐκκλησιά του. Θὰ ὤχουνε καρτέρι. Ἀπὸ καιρὸ τὸ σχεδιάζουν αὐτὸ οἱ Τουρκογιαννιώτες. Συμβούλια καὶ διαβούλια μὲ τὰ τζιμπούκια τους καὶ τοὺς ναργκιλέδες τους, πότε στὸ ἓνα σπῆτι, πότε στὸ ἄλλο. Πήραμε λέει μεγάλη ὄφρυδα ἐμεῖς οἱ χριστιανοί. Ξεχάσαμε ὅτι εἴμαστε ραγιαδες. Καρτεροῦμε τὴ Λευεριά. Τοὺς ἄκουσα μὲ τ' αὐτιά μου...

—Ἄς ἔρθουν ὁρὲ τὰ τσογλάνια, ξέσπασε ὁ παπᾶ—Κώστας πού πῆρε φωτιά. Ἄς ἔρθουν γὰ μὲ βαρέσουν. Ἐδῶ! Καὶ χτύπησε μὲ τὶς βαρεῖες γροθιὲς τὸ φαρδύ του στέρνο πού ἀντήχησε σὰ σύμπαντο.

Οἱ δυὸ τοῦ φίλοι πέσαν τότε πᾶνῳ του συγκινημένοι καὶ μεθυσμένοι.

—Μὴν πᾶς αὔριο στὴν Ἐκκλησιά παπᾶ—Κώστα. Κάτσε γὰ ξεκαθαρίσει ἡ κατάσταση κι ὕστερα βλέπεις. Κανένας δὲ θὰ σὲ κατηγορήσει, εἶπε ὁ γύφτος.

—Ὅρθῳς ὁμιλεῖ ὁ ἀθίγγανος, συμπλήρωσε ὁ δάσκαλος καὶ τὰ μάτια του πλημμύρισαν δάκρυα—εἶχε μιὰ εὐσυγκινησία πού τὸν ἔκανε κωμικὸ.

—“Ἄς ἔρθουν τὰ τσακάλια ξανὰπε ἐξαγριωμένος ὁ παπᾶς. Δὲν τοὺς σκιάζομαι. Ἡ Λευ.αριὰ χαράζει ὁρέ. Γάμος χωρὶς σφαχτιάρια δὲ γίνεται. Γύρισε στὸν ἀνθρωπάκο.

—Γκρεμοτσακίσου ἔσύ!

Τὸν ἀνθρωπάκο τὸν ἤπιε ἡ νύχτα...

—“Ἀφες αὐτὸν εἶπε ὁ δάσκαλος. Θὰ λάβει ψύχραιμον ἀπόφασιν τὴν πρωΐαν.

Ὁ ἀνεμος φυσοῦσε ἥσυχος καὶ παγωμένος. Οἱ ἀραιὲς νιφάδες σπροβιλιζόαν πάντα στὸν ἀργὸ, σιωπηλὸ τους χαρό.

Ὁ παπᾶς ἔβαλε τὶς χεροῦκλες του στὶς τσέπες τῆς παπατούκας του καὶ διέταξε βλοσυρός.

—Σκορποχώρι!... Καὶ μὲ μεγάλες κλονιζόμενες δρασκελιές πῆρε τὸ δρόμο ποὺ πήγαμε στὸ Κάστρο, στὸ σπίτι του.

Οἱ δυὸ μείναν γιὰ λίγο κυτῶντας τὸν, ὥσπου τὸν ἔπνιξε ἡ νύχτα. Ἦταν παγωμένοι, λυπημένοι, σκιαγμένοι. Ἐγνοιωθὰν γὰρ ξυπνάει μέσα τους σιγὰ—σιγὰ ὁ θλιβερός ραγιάς ποὺ τὸ ρακὶ εἶχε γιὰ ἓνα διάστημα πακώσει.

Ὑστερα λέγον' ας ἔνα χαμηλόφωνο καληνύχτα διπλωμένοι ἀπ' τὸ σκληρὸ κρῦο ποὺ δάγκωνε, χάθηκαν στὸ βαθὺ σκοτάδι.

Ὁ παπᾶς συνέχισε τὸ δρόμο του μονολογώντας. Ὁ θανάσιμος κίνδυνος —οἱ τοῦρκοι δὲν ἔπαιζαν κι' οἱ ἀπαφάσεις τους ἦταν ἀργές μὰ πάντοτε ἀμετάκλητες— δὲν εἶχε ἀκόμα διεισδύσει σ' ὁ πνεῦμα του, τὸ θολωμένο τὸ ναρκωμένο ἀπὸ τὸ τσίπουρο. Ἡ ἐξαψή του διαρκοῦσε καθὼς χτυπιόταν σ' οὓς τοίχους, μὲς τὸ ἀπόλυτο σκοτάδι τῶν στενῶν λιθόστρωτων σοκκακιῶν ποὺ ὀδηγοῦσαν στὸ Κάστρο. Τὰ χεῖλια του ἐκστόμιζαν βαιρεῖες ἀπειλές κι' αἰσθανόταν —περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ— τὸν παρὰξενο, ζωῶδη ἐρεθισμό ποὺ διακλαδίζαταν στὸ εἶναι του καὶ ζή οὔσε ἀσίγαστος. Ἐνα βίαιο, αἱματηρὸ ξέσπασμα. Μὰ κανένας νυχτοφύλακας δὲ βρέθηκε σ' ὁ δρόμο του καὶ σὲ λίγο ὁ παπᾶς ἀντίκρυσε τὸ πελώριο Κάστρο ποὺ εἰσχωροῦσε βαθειὰ στὴ Λίμνη μὲ τὶς ἐπάλξεις του καὶ τοὺς πύργους του, πρὸ μαῦρο κι' ἄγριο ἀπὸ τὴ χειμωνιάτικη νύχτα, μὲ τὰ τεῖχη του μόνιμα ὑγρὰ—φαθερὸ σύμβολο τῆς ἀνιάλητης προαιωνίας τυραννίας, ἀπαίσιο σκιάχτρο, ἴδιο σ' εἶδος, ἱκανὸ γὰρ πτοήσει καὶ τὴν γενναιότερη ψυχὴ. Μὰ ὁ παπᾶς βρίζοντας κι' ἀπειλώνοντας πέρασε ἡ μεγάλη πύλη του ὅπου ἓνα φανάρι φώτιζε τὶς ὑγρὲς καμάρες της καὶ τὸ νερὸ ἔσταζε νύχτα—μέρα καὶ χάθηκε στὰ θεοσκάτεινα σοκκάκια. Σὲ λίγο δρασκελίζε τὸ κατῶφλι τοῦ χαμηλοῦ φωχικοῦ του σπιτιοῦ. Ἡ παπαδιὰ κοιμόταν. Ξεντύθηκε γρήγορα καὶ ἔπεσε στὸ παγωμένο κρεβάτι ὅπου ἀμέσως τὸν πῆρε...

Ἐξω, στὴν ἄκρα σιγὴ τὸ χιόνι ἀραιὸ, σπροβιλιζόταν πάντα.

Ἀπόμακτρα ἀκούστηκε στὴ νύχτα ἓνα σκυλὶ τοῦ παζάρμπαση ποὺ ἀλύχτησε...

* * *

Χαράμα·α ξύπνησε ὁ παπᾶς —ὅπως πάντα τοῦ συνέβαινε ὅταν ἐρχόταν (καὶ πότε δὲν ἐρχόταν) τὸ βράδυ πικωμένος.

Ἡ φτωχικὴ κάμαρα φω.ιζόταν ἀπὸ τὸ τριζουλιαστό, εἰρηνικὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ ποὺ ἔκαιγε μπρὸς σὲ σαβαρές, ὑπερκόσμιες, ἀσκητικὲς μορφὲς ἀγίων.

Ἦταν ἡσυχά. Ἀσπρογάλιαζε στὶς κορφὲς τῶν χιονισμένων βουνῶν ἡ χαρὰ καὶ ὁ αὐγερινὸς εἶχε βγεῖ στὸν καθαρισμένον, ἀνεπαίσθητα χλωμὸ οὐρανὸ καὶ ἔλαμπε μὲ τὸ μακρυνὸ, γλυκὸ, ἀνέσπερο, παρηγορητικὸ φῶς του. Κοκόρια λάλησαν σ' ἡ νύχτα προμηγύνοντας τὸ τέλος τῆς.

Πικραμένος ἦταν ὁ παπᾶς τὴν ὥρα ἐ οὕτη. Τὸ τσίπουρο εἶχε πιά χωνέψει, ἡ καρδιά του χτυποῦσε βαριά, τὸ κεφάλι του πονοῦσε, τὸ στόμα του ἦταν φαρμάκι. Μὰ τὸ χειρότερο ἦταν ὅτι τὴν ὥρα αὐτὴ οἱ σκέψεις του ἔπαιρναν μιὰ τραγικὴ, ἐπίφοβη, ἀναγλυφικότητα. Ἦταν «ἐνώπιος ἐνωπῖω» δίχως ψευδαισθήσεις, ὑπεκφυγὲς καὶ ξεγελάσματα. Σ ἐκόταν ὀρθίος, συντριμένος ὑπόδικος, σ' ἓνα ἀόρατο, ἀνηλέητο δικαστήριον —ποὺ ἦταν ἡ ἴδια του ἡ μοῖρα.

Στοχάστηκε τὴν οἰκρὴν τοῦ θέσης. Ἦταν πρῶτα—πρῶτα ἓνας ἐξαθλιωμένος ραγιαῖς ποὺ ἡ ζωὴ του, ἡ τιμὴ του, ὁ ἀντρισμὸς του, ἦ·αν στὴν διάθεση τοῦ κάθε τούρκου. Ἦταν λέξεις κούφιε, δίχως περιεχόμενο. Ὑστερα ἀγάμεσα στοὺς χριστιανούς ἡ ὑπόληψή του ἦταν ἀνύπαρκτη. Ἦαν ἓνας παπᾶς περιφρονημένος «παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν» γιὰ τοὺς θεοσεβόμενους ἐγκρατεῖς φρόνιμους πατριῶτες του καὶ ὁ Δεσπότης τὸν εἶχε στὴ μπούκα τοῦ τουφεκιῦ, μόνιμα ὀργισμένος ἐναντίον του καὶ ἡ ἀγ·γνωστο γιὰτὶ ἀκόμα δὲν τὸν εἶχε ξυρίσει, γιὰ νὰ πᾶψει νὰ σκανταλίζει τὸ ποίμνιό του καὶ νὰ προσβάλλει τὴν ἀγία πίστιν κάθε μέρα. Ἦ·αν ἓνα ρεμάλι ποὺ ρύπανε καὶ γτροπίαζε τὸ ἱερὸ σχῆμα του.

Κάτω ἀπὸ τὸ πᾶπλωμα ὁ παπᾶς σήκωσε τὶς χεροῦκλες του καὶ σκέπασε τὸ μούρο του. Δάκρυα συντριβῆς πλημμύρισαν τὰ μάτια του καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀπλοϊκῆς του ὑπαρξῆς δεήθηκε στὸν ὕψιστον νὰ τὸν συγχωρέσει.

—Λυπήσου τὸν ἄθλιο δούλο σου Δέσπο·α. Δός του τὴ δύναμιν νὰ ξαναγυρίσει στὸν ἴσιον δρόμον τῆς ἀρετῆς...

Τότε ἡ σκέψη του πήδηξε αἰφνίδια στὴ φοβερὴ προειδοποίηση τοῦ φτωχοῦ ἀνθρώπου: «Αὔριο στὸν ὄρθρον οἱ τούρκοι θὰ σὲ σκοώσουν παπᾶ—Κώστα!...».

«Διᾶλεξαν παπᾶ» σκέφτηκε ὁ ἴδιος, πικρόχολα. «Θὰ χαρᾶμήσουν

τὰ βάλια τους...». Δίπλα του ἡ παπαδιά κοιμόταν ἀκόμα τὸν ὕπνο τοῦ δικαίου. Τὴν κύτταξε μὲ προσοχή —πράγμα σπάνιο. Ἦταν ἔνα ἀσπήμεντο πλάσμα, ὑπάκουο, μὲ βουδὸ θαυμασμό γιὰ τὴν ἀφεντιά του —ἦταν ὁ μόνος ἄνθρωπος ποὺ τὸν σεβόταν καὶ τὸν θαύμαζε ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δυὸ ἀλκοολικὰ μέλη τῆς παρέας του κι ὅλο τὸ συνάφι τῶν μπαντίδων τῶν Γιανγίνων ποὺ μπεκρούλιαζαν, σὰν κι αὐτὸν, κάθε βράδυ στ' ἀναρίθμητα κρασοπουλιὰ τῆς πόλης καὶ δέρνονταν μὲ τοὺς πολιτσάνους.

Ἔνα ἀπροσδόκητο κύμα στοργῆς κι εὐγνωμοσύνης τὸν πλημμύρισε γι' αὐτὴ τὴν ἡμέρη, ταπεινὴ ὑπαρξὴ ποὺ παραστεκόταν πάντα μὲ τὴν ἀφοσίωση τοῦ σκύλου καὶ ποὺ ἐπεξετάθηκε καὶ γιὰ τὴν παρέα του τὸ δάσκαλο καὶ τὸ γύψο. Ἦταν ἓνα αἶσθημα παρὰξενο ποὺ χάραξε τὴν ψυχὴ του γλυκὸ καὶ πρυφερὸ καὶ ματωμένο —σὰν ἔγας ἀποχαιρετισμός!...

Καὶ τότε φωτίστηκε ἀπ' ἓνα φῶς ποὺ εἰσώρησε ξαφνικὰ ἐντὸς του. Κατάλαβε πὼς δὲν θὰ τοὺς ξανάδλεπε. Πὼς θὰ πῆγαινε καὶ σήμερα στὸν ὄρθρο, ἀδιαφορῶντας γιὰ τὸ ἀδυσῶπη ο μήνυμα. Δίχως καλὰ—καλὰ γὰ τὸ συνειδητοποιήσει, ἓνα χρέος ἱερὸ ἐξιλεωτικὸ, μιὰ ἐπιταγὴ ἀπαιραδίαστη ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ σκοτεινὰ βάθη, τὸν ἔσπρωχναν στὸ δρόμο τῆς θυσίας. αὐτὸ τὸ κρῦο χειμωνιάτικο πρωτὶ ποὺ παρουσιαζόταν σιγά—σιγά, ἀναπότρεπτο καὶ ἀμετάκλητο, σὰν ὀρισμένο ἀπ' τὸ ἴδιο του τὸ πεπρωμένο.

Μιὰ σκληρότητα πέτρωνε τὴν ψυχὴ του. Μοχθηρὰ εἶπε στὸν ἑαυτὸ του.

—Παπά—Κώστα θὰ πᾶς στὸν ὄρθρο!...

Σηκώθηκε ἀθόρυβος. Πλύθηκε, χτενίστηκε προσεχτικὰ, ἔστρωσε τὰ κόκκινα γένια του. Νύθηκε τὰ καλὰ του ράσα, φόρεσε τὰ καινούργια του στιβάλια. Ἐφκίασε μόνος του τὸν καφέ καὶ τὸν ρούφηξε ἥσυχα, ἀπολαμβάνοντας τὴ γέψη καὶ τὴν εὐωδιὰ του.

Ἐξω εἶχε φέξει.

Ἦρθε πάλι στὸ κρεβάτι ὅπου ἡ παπαδιά ἀκόμα κοιμόταν. Τῆς ἔσιαξε ἀνάλαφρα τὸ σκέπασμα, τὴν κύτταξε γιὰ λίγο καὶ τὰ γαλανὰ του μάτια ἦταν τώρα ἀπίθανα γλυκὰ, ταπεινωμένα, δίχως τὴ συνειθισμένη ἀψάδα κι ἀγριὰδα. Ὑστερα προσέχοντας μὴ τὴν ξυπνήσει ἀνοίξε τὴν πόρτα καὶ βγήκε στὸ δρόμο.

Εἶχε συγνεφιάσει πάλι κι εἶχε γίνει ἓνα πρῶγνὸ ἥσυχο, καθαρὸ καὶ παγωμένο. Ἔνα φτηνὸ χιόνι εἶχε σκεπάσει τὴν πολιτεία. Ὅπως κάθε πρωτὶ ξαναπῆρε τὸ δρόμο γέροντας δεξιὰ τὸ μεγάλο του κεφάλι μὲ τὸ πελώριο καμυλαῦχι, τὰ χέρια ἐνωμένα μπροστὰ. Περπατοῦσε ἀθόρυβα, μαλακὰ στὸ λεπτὸ χιόνι ποὺ εἶχε στρωθεῖ στὸν ἔρημο δρόμο.

Κι ὅπως πάλι τὸ συνείθιζε, ἄρχισε κατὰ νὰ σιγοψέλνει μὲ τὴ γλυκειά, μπᾶσα φωνή του.

Ἦτσι ἀργοπερπατώντας, πέρασε τοὺς στενοὺς δρόμους μὲ τὰ κατὰκλειστα, παρατασμένα στήθια καὶ βγήκε στὴν ἐξοχή. Κι ὅσο προχωροῦσε κι ὅσο ζύγωνε σπὴν Ἑκκλησιά του, ἡ ἀγωνία αὔξαινε μέσα του καὶ πλήθαινε κι ἄρχισε νὰ τυλίγει τὴν ψυχὴ του, μαύρη καὶ πυκνὴ, ὅπως ὁ κισσός.

* * *

Οἱ δυὸ ἀρβανίτες ἦταν πλαγιασμένοι στὴν παγωμένη γῆ, κουλουριασμένοι σὰ φίδια στὶς μαύρες φλοκιστιές τοὺς κάπες, σ' ἓνα βαθύλωμα τοῦ γυμνοῦ, ἀγκάλοφρα χιονισμένου λόφου ποὺ ὑμῶνόνταν πᾶνω ἀπ' τὴν ἐξοχικὴ ἐκκλησιά.

Χωμένοι στὶς κάπες εἶχαν καὶ τοὺς γκράδες τοὺς ποὺ οἱ κάνουνες τοὺς πεταγόταν ἀπὸ τὸ ἀνοιγιά τους. Περίμεναν.

Κάτω ἀπ' τὰ λερά, ἄσπρα φέσια τοὺς, ἃ κακοτράχαλα ἄχαρα μοῦτρα τοὺς ἦταν μαυροκόκκινα συφοριασμένα ἀπ' τὸ δυνατὸ κρύο καὶ στὰ ξεπλυμένα γαλάζια μάτια τοὺς ἀνοιγόκλειναν μὲ ἔνταση τὰ δίχως μοτοσίγoura βλέφαρά τους. Τὰ μεγάλα κυτὰ αὐτὰ τοὺς εἶχαν μισοπαγώσει, ὅπως καὶ τὰ πόδια τοὺς στὰ γουρνο σάρουχα.

Περίμεναν. Περίμεναν καρτερικά, μὲ τὸ βλέμμα στυλωμένο στὸ δρόμο ἀπ' ὅπου θὰ ξεμύιζε ὁ παπᾶ—Κώστας.

Ὁ ἓνας ἀρβανίτης ἔβγαλε ἓνα φλασκὶ τσίπουρο καὶ ρούφηξε. Ὑστερα τὸ ἔδωσε στὸν ἄλλο ποὺ ἔκανε τὸ ἴδιο. Τὸ δυνατό ὑγρὸ πέρασε σ' ἃ σπλάχνα τοὺς καὶ γοργὰ τοὺς ἔφερε θερμότητα καὶ ζωή.

Ὁ πρῶτος εἶπε:

—Γιὲ ἐκέκιε.

«Ἄσκημο πράμα».

Ὁ ἄλλος τὸν κύτταξε κατὰλαβε κι ἀπάντησε.

—Ναῖσκει.

—Τὸ ξέρω τὸ παπᾶ—Κώστα. Ντόμπρο, καλὸ ἀντρώπο. Γιὲ ἐκέκιε γὰ τὸ σκοτώσουμε ἔτσι...

Ὁ ἄλλος τὸν ξανοκύτταξε.

—Οὔρδε.

«Δια αἰγὴ»

εἶπε ξηρά.

—Οὔρδε.

—Ἐπανέλαβε κι ὁ πρῶτος.

Ἦταν ἀρβανίτες καὶ στὸ αἷμα τοὺς ἡ μισοθφαρική ὑποταγή ὅπως καὶ ἡ μπέσα, με ἀδινόνταν ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ σὰν ἡ ἀρρώστεια. Ἀποστρεφόταν τὴν πράξη τους, μὰ σκύβαν ὑπαίκουσα τὸ κεφάλι. «Οὔρδε!...».

Ξαφνικά ὁ ἕνας εἶπε:

—Νάτο!

Ὁ παπᾶ—Κώστας φάνηκε πέρα στὸ λεπτὸ ἐξοχικὸ δρόμο. Φάνταξε στὸ σκληρό, καθάριο φῶς, μαῦρος, πελώριος. Περπατοῦσε ἀργὰ μὲ τὸ μεγάλο τοῦ κεφάλι βαϊσμένο πάντα, μὲ τὰ χέρια δεμένα μπροστὰ καὶ σιγώψελγε...

Εἶδε τὴν Ἐκκλησιά του, γκρίζα στὸ ἄσπρο πρωῒ μὲ τὰ κυπαρίσσια της καὶ τὸ λεπτὸ της καϊμπαναριὸ, περιτειχισμένη στὰ ψηλὰ της τείχη. Λαχτάρησε γλυκιά.

«Ἄν θὰ μοῦ ρίξουν ἐδῶ θὰ γίνεῖ» σκέφτηκε.

Ἐστριψε καὶ κύταξε ἐξεταστικὰ γύρω τοὺς χαμηλοὺς λόφους ὅπου τόπους—τόπους τὸ χιόνι ἀσπιδολογοῦσε. Δὲν εἶδε τίποτε.

Ἀριστερὰ τοῦ ἡ συνεισθημένη πρωῒνῃ ὁμίχλῃ τοῦ κάμπου ἀρχισε νὰ ξεφτίζει, νὰ ξεσκίζεται ἀθόρυβα, μαλακὰ σὲ στοιχτιὰ ξεσκίδια. Ἀνὰμεσὰ τοὺς φαινόταν μακρινὰ τὰ σπίτια τῶν χωριῶν τοῦ κάμπου. Ἀπὸμακρὰ ἀκούστηκε μιὰ καμπάνα, ἓνα ἡμερο μουκάνισμα γελάδας.

Ἀπότομα τὰ ψηλὰ σύγνεφα τοῦ οὐρανοῦ ραγίστηκαν σὲ φωτεινὲς ρωγμὲς καὶ χύθηκε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ποὺ ἔλαμπε πάνω τους, ὁλόλαμπρος, στὸ αἰῶνιο γαλάζιο βασιλείο του.

«Θὰ ξεκόψει. Θὰ κάνει καλὴ μέρα σήμερα. Κι ἡ Λευτεριά μας πλησιάζει...».

Μουρμούρισε ξανά:

«Ἡ Λευτεριά μας πλησιάζει...».

Ἦταν ἀπίθανα γλυκεῖα ἡ σκέψη αὐτὴ τοῦ παπᾶ—Κώστα, ἓνα μακρινὸ ὄνειρο κάποιας βραδυᾶς, ἀφάνταστα ὁμορφο καὶ ἀνοιξιὰτικο, μιὰ γεύση παιδικοῦ παιραιμθιοῦ. Ἦταν τόσο γλυκεῖα, ποὺ σχεδὸν τοῦ ἔφερε πόνο.

Δάκρυσε ὁ παπᾶς καὶ λύγησε.

Ἡ καλὴ παπαιδιά τοῦ ἦρθε στὸ γοῦ του, ἡ παλιοπαρέα του ποὺ θὰ ὀρφάνευε, τὸ ζεστὸ μαγαζί τοῦ Ἀνέστη —τροπικὴ νῆσος.

«Θὰ σὲ θυμοῦνται παπᾶ—Κώστα ὅσο θάρθει ἡ Λευτεριά. Θὰ σὲ θυμοῦν καὶ θὰ σὲ δοξολογοῦν ποὺ ἔκανες τὸ χρέος σου στὴν πίστη καὶ στὸ ἔθνος σου —πρῶτος καὶ καλλίτερος ὁ Δεσπότης ποὺ σήμερα σὲ ἀνασκέφεται. Κι ὕστερα ὅταν ἡ γαλασιόλευκη κυματίσει στὸ Σαράγι κι ὁ τούρκος διώχει θὰ σὲ λησμονήσουν σὰ νὰ μὴν ἔζησες ποτὲ...». Ἐτοί σκέφτηκε μὲ πίκρα ὁ παπᾶ—Κώστας.

Εἶχε ζυγώσει σὴν Ἐκκλησιά του. Αὐτόματα ἔχωσε τὸ χέρι του στὴ μεγάλη τσέπη τοῦ ράσου κι ἄδραξε τὸ μεγάλο, βαρὺ κλειδί τῆς καστρόπορτας. Ἐνας κόμπος ἔσφιξε τὸ λαιμό του, μιὰ τρολλὴ ἐλπί-

δα φτερούγισε μέσα του. Αισθάνθηκε ιδρωμένος στο κρύο πρωί. Τα χείλια του μουρμούρισαν:

«Κύριε παρελθέτω απ' έμού τὸ ποτήριον τοῦτο...».

Ἦεχωσε τὸ κλειδί στήν κλειδαριὰ πού ἔπριξε...

Τότε οἱ δυὸ Ἀρβανῖτες σηκώθηκαν. Ἔβγαλαν τοὺς γκράδες καὶ σημάδεψαν.

Τὴν κρία ἀμόσφαιρα ξέσκισαν δυὸ μπαταριές πού ἀντιπλάλησαν στήν ἐρημιά... Ὁ παπᾶ—Κώστας ἔνοιωσε τὰ βόλια πού τὸν ξέσκισαν, τὸν πέρασαν. Δὲ πόνεσε. Σὰ νὰ τοῦδωσαν δυὸ γερά, ξηρά χτυπήματα στὶς πλάτες, μὲ μυτερὸ ξύλο... Μὰ κάτι λύθηκε μέσα του, τὰ πόδια του λύγησαν καὶ τὰ μάτια του σκοτείνιασαν. Ἀρπάχτηκε απ' τὸ μεγάλο κλειδί καὶ σὴν ἀπόγνωσή του, δοκίμασε νὰ τὸ στρίψει μ' ὅση δύναμη τοῦ ἀπόμεινε.

Τότε ἀκούστηκε ἀκόμα μιὰ μπαταριὰ κι ὁ παπᾶς γονάτισε μπρὸς στὴ μεγάλη ξύλινη πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς τῇ γτυμένη μὲ χοντρὸ σιδερόφυλλο σὰ νὰ τὴν ἀγκάλιαζε, σὰ νὰ τὴν προσκυνούσε.

Ἀγκάσανε γοργὰ, βαρειά. Μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια πού εἶχε βουρλώσει ἡ ἀγωνία κύτταξε ψηλὰ τὸν οὐρανὸ. Τὸν εἶδε ἄσπρο, ἀνέκφραστο. Πάνω ὅμως απ' τὸ χιονισμένο Περιστέρι, τὰ μάτια του συνάντησαν ἓνα κομμάτι γαλανὸ γλυκό, καὶ ὁμορφο πού τοῦ χαμογελοῦσε φιλικά, σὰν κάποιος νὰ τὸν καλωσῶριζε στὸν οὐρανό... Καὶ κυττώντας το ὁ παπᾶ—Κώστας, ἔγυρε μαλακὰ σὴν κρία γῆ καὶ ἤσυχαι— ἤσυχαι παρέδωσε τὸ πνεῦμα του...

ΙΑΚΩΒΟΥ

ΨΑΡΑ

Δέκα ποιήματα

Γυριμός

Πέλαγο

τὸ

πέλαγο

κῦμα

τὸ

κῦμα

γύρισες

πρὸ νησὶ.

Τοὺς φίλους

τοὺς πῆρε ἡ θάλασσα,

τοὺς γέροντες

ἢ γῆ...

.....

Κι ἀπόμειναν

τὰ μεγάλα

μάτια

τῶν παιδιῶν

νὰ σὲ κοιτάζουν...

Τὸ δένδρο

Ἀπ' τὸ πολὺ νὰ καρπερῶ
 ἔγιναι δέντρο μοναχό,
 Ἀργόφτιασες καὶ χάραξες
 σιτὴ φλούδα, τ' ὄνομά σου.

Ἡ βρυδομάννα

Κι ἡ «βρυδομάννα» ποὺ μᾶς δοροῖζε
 ἀδελφρέ μου, ἦταν ἀπάτη·
 εἶχε μιὰ φλέβα τῆς σιτῆς βόθρου...

Μάνα κι ἀφέντη μου

Μάνα κι ἀφέντη μου, χωράφια καρπερὰ
 καρδοῦλες διάφανες, μὲ χέρια καθαρά
 πλούσιο σιτὴ ζωὴν ἐσιτῶσατε τραπέζι·
 συντριβεῖς κι ὁ χάραγας τοιμπολογᾶ
 καὶ παύρει, ἀνθὸ καὶ μέλι ἀπ' τὴ σοδειά.

"Ανοιξη

Γλυκοχαράζει ἡ ἄνοιξη·
 πῶς μπουμπουκιάζουν τὰ χορμιά μας!
 Ἀκόμα κι οἱ νεκροὶ μας μπουμπουκιάζουν.
 Βγαίνουν—
 πίνουσι καὶ πίνουσι σὰ κλαδάκια
 καὶ τὰ λένε...

Τό όπίτι

Ἡ καρδιά μου, κλειστό ἄψογα ἐπιπλωμένο
 σπίτι
 κι ἡ νοικοκυρά, μέ τό ξεσκονόπανο
 διαρκῶς σπό χέρι.
 Χιῆς ἦρθαν φίλοι καί τό βράδι
 κρασί,
 κι ἀντιλάλησε ἀπό τραγούδια
 καί γέλια.
 Ὑστερα,
 ἀνοίξαμε τό σενιούκι μας
 στρώσαμε κάπασπρια σενιόνια
 καί κοιμηθήκαν ὅλοι χάμω.
 Ζεστές πατημασιές στό δρύϊνο
 πάτωμα
 κρασί χυμένο σιὰ τραπέζια
 καί στό ταβάνι κούρνισαν
 χελιδονοφωλιές,
 τὰ ὠραῖα τραγούδια τους.
 Τώρα
 κοιμοῦνται ὅλοι χάμω
 καί τό σπιτάκι
 ταξειδεύει!...

Εἶμαι εὐτυχιόμένος

Μέσα ἀπ' τὰ τρύλλεῦ,
 σ' ἀποκόμματα εἰσηγηρίων,
 γραῖφα, ἀδελφέ, τὰ τραγούδια μου
 ταξειδεύοντας ἀπ' τήν Ὀμόνοια,
 στό γιό μου...
 Θά'ρθω
 ὅπου κι ἂν εἶσαι
 μέ δυό παλάμες

μακροῦ
 νὰ χαϊδέψῃ τὸν ὕπνῳ σου.
 Εἶμαι εὐτυχισμένος!

Γιόκα μου

Γιόκο μου
 λιανὸ μακρὸν
 σπασνάει.
 Σὲ ζώσθηκα
 καὶ δρασκελῶ
 σὰν γίγαντας τὸν κόσμο.

Κεφάλι

Σκοτεινὸ δάσος
 τὸ κεφάλι σου
 κι ἐγὼ βαθεῖα
 χαμένος...
 Βρέξε ἥλιο μὲ τὰ μάτια σου
 νὰ γλυκοξημερώσει!

Μπειτὸν κι αἶμα

Κάτω ἀπ' αὐτὸν
 τὸν ἥλιο
 ἡ παιρίδα μου,
 πασπαλίζει τὰ μαλλιά της
 μπειτὸν κι αἶμα.
 Κι ἐψώνονται
 θηρία

μὲ χιλιάδες
ἄδεια
μάτια
πάνω μας.
Ποτάμια ἀνθρώπινα
μπετὸν κι αἷμα.
Χαζεύοιτ'
οἱ τουρίστες
φωτογραφίζουν.
Σειρήνες
πρώτων βοηθειῶν
μπετὸν κι αἷμα.
Σειρήνες
Φωτιά!
Φωτιά!
Μπετὸν κι αἷμα.

ΚΩΣΤΑ ΜΑΝΤΗ

Ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ στὸν Ἰωάννη Βαπτιστὴ

Ἐκεῖ πὺν βρίσκεσαι
στὸν Ἰορδάνη ἢ σιὴν ἐρημιᾶ
οἱ ἄνθρωποι εἶναι λίγοι
Καὶ σὺ τοὶ πὺν σὲ ἀκολουθᾶνε εἶναι λίγοι Βαπτιστὴ.

Ἐδῶ εἴμαστε ἡμεῖς·
ἡμεῖς οἱ πολλοὶ μὲ τὶς δικές μας ἔγνοιες
μὲ τὶς καρδιές μας πὺν φλογίζονται ἀπὸ ἐπιθυμίες
ὅπως οἱ πέτριες τοῦ Σινᾶ στὸν ἥλιο τοῦ καλοκαιριοῦ.

Τὸ «Μετανοεῖτε» εἶναι ἀπόκοσμο σὲ μᾶς.
 Δὲν φτάνει σ' ἡν καρδιά μας.
 Δὲν ἀλλάζει πορεία σιτὴ σκέψη μας.
 Σὰν ἡ καρδιά δὲν μεγαλώνει
 σὰν ἡ σκέψη δὲν εὐρύνεται
 ὁ κόσμος μας
 κύκλος μὲ μικρὴ ἀκτίνα
 ὅσος ὁ κόσμος τῶν αἰσθήσεων.

Ἀρχὰ καὶ μεθοδικὰ
 οἱ Πραιτωριανοὶ καὶ οἱ γραμματεῖς
 οἱ ραββῖνοι καὶ οἱ εὐγενεῖς
 οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τελῶνες
 μᾶς κάνανε τέτοιους.

Μᾶς μίσησαν τὴν Πατριίδα
 μᾶς μίσησαν τὴν ψυχὴ.
 Κι ἔγινε Πατριίδα τὸ σπίτι μας
 καὶ ἔγινε κλουβὶ ἡ ψυχὴ μας.
 Κλουβὶ ποὺ δὲν χωράει τὴν ἐπιθυμία τῆς ἀγκαλιᾶς.
 Κλουβὶ ποὺ νὰ χωράει μὲν κανάτα κρασί.

Μαρασμός

Πρὶν καλὰ
 ὁ χρόνος ἀντακῶσει τὸ μέτωπό μας
 πρὶν ἀκόμα ἀλλαξοχρωματίσει τοὺς προτάφους μας
 γέγρασε ἡ καρδιά μας.

Γέγρασε
 μπροστὰ σὶς κλεισιτὲς πόριες
 μπροστὰ σὶς περήφανες καρδιές.

Κι ἔμεινε παράπονο ἡ ζωή.

ERNEST
HEMINGWAY

Οἱ φονιάδες

Μετάφραση

ΝΙΚΟΥ ΛΩΔΗ

Ἡ πόρτα στήν ταβέρνα τοῦ Χένρη ἀνοίξε καί δυὸ ἄντρες μπήκαν μέσα. Κάθισαν δίπλα στοῦ μπάγκο.

«Τί θὰ πάρετε;» τοὺς ρώτησε ὁ Γιώργος.

«Δὲν ξέρω», εἶπε ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς. «Τί σ' ἀρέσει νὰ φάς, Ἄλ;»

«Δὲν ξέρω», εἶπε ὁ Ἄλ. «Δὲν ξέρω τί μ' ἀρέσει νὰ φάω».

Ἐξω σκοτείνιαζε. Τὸ φῶς τοῦ δρόμου ἔπεφτε ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο. Οἱ δυὸ ἄντρες στοῦ μπάγκο διάβασαν τὸν κατάλογο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ μπάγκου ὁ Νίκος ἄνταμς τοὺς παρακολουθοῦσε. Μιλοῦσε στοῦ Γιώργου, ὅτι μπήκαν μέσα.

«Θὰ πάρω μπριτζόλες χοιρινές με σάλτσα ἀπὸ μῆλο καὶ πατάτες πουρέ» εἶπε ὁ πρῶτος ἄντρας.

«Δὲν εἶναι ἔτοιμο ἀκόμη».

«Μὰ τί στοῦ διάβολο τὸ βάζεις στὸν κατάλογο;»

«Αὐτὸ εἶναι γιὰ βραδυνο» ἐξήγησε ὁ Γιώργος. «Δὲν ἔχει βραδυνο πρὶν ἀπὸ τίς ἔξη».

Ὁ Γιώργος κοίταξε τὸ ρολόι στὸν τοῖχο πίσω ἀπὸ τὸ μπάγκο.

«Εἶναι πέντε ἡ ὥρα».

«Τὸ ρολοὶ λέει πέντε καὶ εἴκοσι», εἶπε ὁ δεύτερος ἄντρας.

«Πηγαίνει εἴκοσι λεπτὰ μπρός».

«Ἄε! στὸ δικάβωλο μὲ τὸ ρολοὶ», εἶπε ὁ πρῶτος ἄντρας. «Τὶ ἔχεις νὰ φάμε»;

«Μπορῶ νὰ σὰς ἐτοιμάσω ὅ,τι σάντουιτς γουστᾶτε», εἶπε ὁ Γιώργος. «Μπορεῖτε νὰ φάτε χάμ με αὐγά, μπέικον με αὐγά, σκοτάκια καὶ μπέικον ἢ στέκ».

«Δώσε μου κροκέτες ἀπὸ πουλερικὸ με φαισολάκια καὶ κρέμα σάλτσα καὶ πατάτες πουρέ».

«Μὰ αὐτὸ εἶναι γιὰ βραδυνό».

«Ὅ,τι κι ἂν ζητήσουμε εἶσαι γιὰ βραδυνό ἔ; Ἔτσι δουλεύετε ἐδῶ»;

«Μπορῶ νὰ σοῦ δώσω χάμ με αὐγά, μπέικον με αὐγά, σκοτάκια».

«Θὰ πάρω χάμ με αὐγά», εἶπε ὁ ἄντρας παῦ τὸν φώναζαν Ἄλ. Φοροῦσε ἕνα κοπέλλο τζόκεϊ καὶ μαῦρο πανωφόρι κουμπωμένο στὸ στήθος. Τὸ πρόσωπό του ἦταν μικρὸ καὶ ἄσπρο καὶ εἶχε σφιχτὰ χεῖλη. Φοροῦσε μεταξωτὸ κασκὰ καὶ γάντια.

«Δώσε μου μπέικον με αὐγά», εἶπε ὁ ἄλλος ἄντρας. Ἦταν περίπου στὸ ἴδιο μπῶι με τὸν Ἄλ. Τὰ πρόσωπά τους ἦταν διαφορετικά, ἀλλὰ ἦταν ντυμένοι σὰ δίδυμοι. Καὶ αἱ δυὸ φοροῦσαν πανωφόρια πολὺ στενά γι' αὐτούς. Κάθισαν σκυμένοι με τοὺς ἀγκῶνες ἀκουμπισμένους σπὸν μπῶγκο.

«Ἐχεις τίποτε νὰ πιούμε»; ρώτησε ὁ Ἄλ.

«Σίλβερ μπύρα, μπέιβο, τζίντζερ—έλα», εἶπε ὁ Γιώργος.

«Ρώτησα ἂν ἔχεις τίποτε νὰ πιούμε»;

«Αὐτὰ ποὺ εἶπα».

«Τοῦτο εἶναι φαρμακεῖο», εἶπε ὁ ἄλλος ἄντρας. «Πῶς ὀνομάζεται»;

«Σάμιτ».

«Εἶχες ἀκούσει ποτὲ γι' αὐτό»; ὁ Ἄλ ρώτησε τὸ φίλο του.

«Ὅχι», εἶπε ὁ φίλος.

«Τὶ κάνουν ἐδῶ τὰ βράδια»; ρώτησε ὁ Ἄλ.

«Τρῶνε τὸ βραδυνό τους», εἶπε ὁ φίλος του. «Ὅλοι ἔρχονται ἐδῶ νὰ δειπνήσουν γαρπάτα».

«Σωστό» εἶπε ὁ Γιώργος.

«Μπα, τὸ ὁμίζεις σωστό»; ρώτησε ὁ Ἄλ τὸ Γιώργο.

«Βέβαια».

«Εἶσαι πολὺ ἐξυμνο ἀγόρι—ἢ ὄχι»;

«Ἔτσι φαίνεται», εἶπε ὁ Γιώργος.

«Λοιπὸν, δὲν εἶσαι», εἶπε ὁ ἄλλος. «Εἶναι, Ἄλ»;

«Εἶναι μπούφος», εἶπε ὁ Ἄλ. Γύρισε πρὸς τὸ Νίκο. «Πῶς σὲ λένε»;

«Ανταίμιος».

«Κι άλλος έξυπνάκιος», είπε ο Άλ. «Δέν είναι έξυπνο παιδί, Μάξ»;

«Τό χωριό είναι γεμάτο από έξυπνα παιδιά», είπε ο Μάξ.

Ο Γιώργος έβαλε τά δυό πιάτα, τó ένα μέ τó χάμ καί τά αύγά, καί τó άλλο μέ τó μπείικα, καί τά αύγά πάνω στήν πάγκο. Έβαλε ακόμη δυό μικρότερα πιάτα μέ τηγανιτές πατάτες καί έκλεισε τήν πορτούλα τής κουζίνας.

«Ποιό είναι δικό σου»; ρώτησε ο Άλ.

«Δέν θυμάμαι».

«Χάμ μέ αύγά».

«Άλλος έξυπνάκιος», είπε ο Μάξ. Έσκυψε καί πήρε τó χάμ μέ τά αύγά. Καί οί δυό άντρες έτρωγαν, φορώντας τά γάντια τους. Ο Γιώργος τούς κοίταζε καθώς έτρωγαν.

«Έσύ τί κοιτάξεις»; είπε ο Μάξ καί στράφηκε σπό Γιώργο.

«Τίποτε».

«Τί διάβολο θέλεις. Άφού μέ κοιτάζεις».

«Τό παιδί μπορεί ά τó είπε καί γι' άσπεϊο. Μαξ», είπε ο Άλ.

Ο Γιώργος γέλασε.

«Έσύ δέν πρέπει νά γελάς», είπε ο Μάξ σ' αυτόν. «Έσύ δέν πρέπει νά γελάς καθόλου. Άκούς»;

«Έιν τάξει», είπε ο Γιώργος.

«Γιά δές πού νομίζει, πώς εί αι έν τάξει», γύρισε κι είπε ο Μάξ στόν Άλ. «Νομίζει πώς είναι έν τάξει. Χμ, καλό σημάδι».

«Μωρέ, αυτός είναι φιλόσοφος», είπε ο Άλ. Συνέχισαν νά τρώνε.

«Πώς λέγεται, ο έξυπνάκιος πού είναι στήν άλλη άκρη τού μπάγκου»; ρώτησε ο Άλ τόν Μάξ.

«Έ! έξυπνάκιος», είπε ο Μάξ στό Νίκο. «Άντε στή μέσαι μεριά τού μπάγκου μέ τó φίλο σου».

«Τί ιδέα κι αυτή»; ρώτησε ο Νίκος.

«Ποιός μίλησε γιά ιδέα»;

«Καλύτερα νά πάς από τήν άλλη μεριά, έξυπνάκιος», είπε ο Άλ.

Ο Νίκος πήγε από τήν πίσω μεριά τού μπάγκου.

«Τί ιδέα είναι καί τούτη πάλη»; ρώτησε ο Γιώργος.

«Τίποτε από τίς δικές σου βρωμοδουλειές», είπε ο Άλ. «Ποιός είναι, μέσαι στήν κουζίνα»;

«Ο μαύρος».

«Τί θα πεί ο μαύρος»;

«Ο μαύρος, ο μάγειρας».

«Πές του νά βγει έξω».

«Τὶ σοῦ κατέβηκε πάλι»;

«Πές του νὰ βγεῖ ἔξω!».

«Ποιὸς λές πῶς εἶσαι»;

«Ξέρομε πολὺ καλὰ πὺ βρισκόμαστε ἡλίθιε» εἶπε ὁ ἄντρας πὺ τὸν ἔλεγαν Μάξ. «Φαινόμεσθε γιὰ τζωνάκια»;

«Μιλὰς κουτὰ», τοῦ εἶπε ὁ Ἄλ. «Τὶ πιά εσαι μ' αὐτὸ τὸ παι-
δαρέλι; Ἄκουσε», εἶπε στὸ Γιώργο, «πές στὸ μαῦρο, νὰ ῥθεῖ ἔξω».

«Τὶ σκοπεύεις νὰ κάνεις»;

«Τίποτε. Σκέψου λίγο καλύτερα ἐξυπνάκια. Τὶ νὰ κάνομε σ' ἓνα
μαῦρο»;

Ὁ Γιώργος ἄσισε τὸ φεγγίτη πὺ ἔβλεπε στὴν κουζίνα. «Σὰμ»,
φώναξε. «Ἔλα ἔξω ἓνα λεπτό».

Ἡ πόρτα τῆς κουζίνας ἀνοίξε καὶ ἦρθε ὁ μαῦρος. «Τὶ συμβαί-
νει»; ρώτησε. Οἱ δυὸ ἄντρες στὸ μπάγκο τοῦ ῥιξαν μιὰ ματιά.

«Ἐν τάξει, μαῦρε. Στάσου ἀκριβῶς ἐκεῖ», εἶπε ὁ Ἄλ.

Ὁ Σὰμ, ὁ μαῦρος, μὲ τὴν παδιά του κοίταξε τοὺς δύο ἄντρες
πὺ καθόταν στὸ μπάγκο. «Γές, Σέρ», εἶπε. Ὁ Ἄλ κατέβηκε ἀπὸ
τὸ κάθισμά του.

«Θὰ πάω πίσω στὴν κουζίνα μὲ τὸν μαῦρο καὶ τὸν ἐξυπνάκια»,
εἶπε. «Ξαναπήγαμ ε στὴν κουζίνα, μαῦρε. Πήγαινε μαζί του ἐξυπνά-
κια». Ὁ κοντὸς ἄντρας προχώρησε πίσω ἀπὸ τὸ Νίκο καὶ τὸ Σὰμ, τὸ
μάγειρα, μέσφ στὴν κουζίνα. Ἡ πόρτα ἔκλεισε πίσω τους. Ὁ ἄντρας
πὺ τὸν φῶσζαν Μάξ κάθισε στὸ μπάγκο ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Γιώργο.
Δὲν κοίταξε τὸ Γιώργο ἀλλὰ κοίταξε στὸν καθρέφτη πὺ βρισκόταν στὸ
μάκρος τοῦ ποίχου πίσω ἀπὸ τὸ μπάγκο. Ὁ Χένρι εἶχε μετατρέψει
τὸ μαγαζί ἀπὸ μπάρ σὲ ταβέρνα.

«Λοιπὸν, ἐξυπάκια», εἶπε ὁ Μάξ κοιτάζοντας στὸν καθρέφτη,
«γιατὶ δὲν λές κάτι»;

«Γιατὶ γίνονται ὅλα αὐτὰ»;

«Ἔ. Ἄλ», φώναξε ὁ Μάξ, «ὁ ἐξυπνάκιας θέλει νὰ μάθει τί ση-
μαίουν ὅλα αὐτὰ»;

«Γιατὶ δὲν τοῦ τὰ λές»; ἡ φωνὴ τοῦ Ἄλ ἦρθε ἀπὸ τὴν κουζίνα.

«Γιατὶ νομίζεις ὅτι γίνονται ὅλα αὐτὰ»;

«Δὲν ξέρω».

«Τὶ φαντάζεσαι»;

Ὁ Μάξ κοίταξε στὸν καθρέφτη ὅλη τὴν ὥρα πὺ μιλοῦσε.

«Δὲν μπορῶ νὰ φαντασθῶ».

«Ἔ! Ἄλ, ὁ ἐξυπνάκιας λέει πῶς δὲν μπορεῖ νὰ φανταστεῖ γιατί
γίνονται ὅλα αὐτὰ».

«Μπορῶ νὰ σ' ἀκούω, ἐν τάξει», εἶπε ὁ Ἄλ ἀπὸ τὴν κουζίνα.

Εἶχε μισανοίξει τὸ φεγγίτη ἀπ' ὅπου τὰ πιάτα πήγαιναν στὴν κουζίνα μὲ ἓνα μπουκάλι τῆς σάλτσας. «Ἄκουσε, ἐξυπνάκια», εἶπε ἀπὸ τὴν κουζίνα στὸ Γιώργο. «Στάσου λίγο μακρύτερα στὸ βάθος τοῦ μπάρ. Πήγαινε λίγο ἀριστερά. Μὰξ». Ἐμοιαζε σὰν τὸ φωτογράφο ποὺ τοποθετεῖ τοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ τοὺς φωτογραφίσει ὅλους μαζί.

«Ἐμπρός, ἐξυπνάκια», εἶπε ὁ Μὰξ. «Τὶ λὲς θὰ γίνει»;

Ὁ Γιώργος δὲν εἶπε τίποτε.

«Θὰ σοὺ πῶ ἐγώ», εἶπε ὁ Μὰξ. «Θὰ σκοτώσουμε ἓνα Σουηδό. Ἐρεῖς ἓνα γίγαντα Σουηδό ποὺ τὸν λένε Ὁλη Ἀντρεσον»;

«Ναί».

«Ἐρχεται ἐδῶ ἔξῃ ἢ ὦρα ἢ ὄχι»;

«Πότε—πότε...».

«Ἐρχεται ἐδῶ καὶ τρῶει κάθε βράδυ, ἢ ὄχι»;

«Ἄν ἔρθει».

«Τὰ ξέρομε ὅλα αὐτά, ἐξυπνάκια», εἶπε ὁ Μὰξ. «Ἀς ἀλλάξουμε κουβέτα. Πηγαίνεις στὸ σινεμά»;

«Καιμιά φορά».

«Ἐπρεπε νὰ πηγαίνεις πιὸ συχνά. Τὰ ἔργα εἶναι διδασκικά γιὰ ἓνα ἐξυπνο παιδί σὰν καὶ σέ κα».

«Γιατὶ θέλετε νὰ σκοτώσετε τὸν Ὁλη Ἀντρεσον; Τὶ σὰς ἔχει κάμει»;

«Δὲ τοῦ δόθηκε ὥς τὰρα καιρὸς νὰ μᾶς κάνει τίποτε. Ποτὲ δὲν μᾶς ἔχει δεῖ».

«Καὶ πρόκειται νὰ μᾶς δεῖ μόνο μιὰ φορά», εἶπε ὁ Ἀλ ἀπὸ τὴν κουζίνα.

«Τότε, γιατί θέλετε νὰ τὸν σκοτώσετε»; εἶπε ὁ Γιώργος.

«Θὰ τὸν σκοτώσουμε γιὰ κάποιο φίλο μας. Μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ὑποχρεώσουμε ἓνα φίλο, ἐξυπνάκια».

«Βούλωσ' το», εἶπε ὁ Ἀλ ἀπὸ τὴν κουζίνα. «Μιλᾷς πάρα πολὺ καὶ λὲς ἓνα σωρὸ φλυαρίες».

«Λοιπὸν, ἔπρεπε νὰ διασκεδάζω τὸ ἐξυπνο ἀγόρι. ἢ ὄχι, ἐξυπνάκια»;

«Μιλᾷς πολὺ κουτὰ», εἶπε ὁ Ἀλ. «Ὁ μαύρος καὶ ὁ δικός μου ἐξυπνάκιας διασκεδάζουν μόνοι τους. Τοὺς ἔχω φιμωμένους, σὰν ἓνα ζευγάρι φιλελάδες σὲ μοναστήρι καλογραιῶν».

«Ὑποθέτω ἔχεις κάνει σὲ μοναστήρι καλογραιῶν».

«Δὲν τὸ ξέρεις».

«Ἐχεις κάνει σὲ αὐστηρὸ μοναστήρι. Ὅπως φαίνεται ἐκεῖ ἔχεις κάμει».

Ὁ Γιώργος κοίταξε πάνω τὸ ρολόι.

«Ἄν μπεῖ κάποιος μέσα πέστου ὅτι λείπει ὁ μάγειρας, καὶ ἂν πάλι καθίσει, πέστου πῶς θὰ πᾶς νὰ μαγειρέψεις μόνος σου. Μπήκες ἐξυπνάκια»;

«Ἐν τάξει», εἶπε ὁ Γιώργος. «Ἐμᾶς ὕστερα τὶ θὰ μᾶς κάμεις»;

«Ἐξαρτᾶται», εἶπε ὁ Μᾶξ. «Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ καθορίσεις ἀπὸ τὴν ἀρχή».

Ὁ Γιώργος κοίταξε ψηλὰ τὸ ρολοῖ. Ἦταν ἔξη καὶ τέταρτο. Ἦ πόρτα ἀνοιξε. Ἕνας ταξιτζῆς μπήκε μέσα.

«Ἄλὸ, Γιώργο», εἶπε. «Μπορῶ νὰ δειπνήσω»;

«Ὁ Σὰμ βγήκε ἔξω», εἶπε ὁ Γιώργος. «Θὰ γυρίσει περίπου σὲ μισὴ ὥρα».

«Καλύτερα νὰ προχωρήσω παραπάνω», εἶπε ὁ ταξιτζῆς. Ὁ Γιώργος κοίταξε τὸ ρολοῖ. Ἦταν, ἔξη καὶ εἴκοσι.

«Τὰ κατὰφερές καλὰ, ἐξυπνάκια», εἶπε ὁ Μᾶξ. «Εἶσαι ἕως μικρὸς τζέ-τλεμαν τῆς ρουτίνας».

«Ἦξερε πῶς θὰ τοῦ τίναζα τὰ μυλὰ στὸν ἄερα», εἶπε ὁ Ἄλ ἀπὸ τὴν κουζίνα.

«Ὁχι», εἶπε ὁ Μᾶξ. «Ὁχι γι' αὐτό. Ὁ ἐξυπνάκιας φέρθηκε φίνα. Εἶναι καλὸ παιδί, μ' ἀρέσει».

Στὶς ἔξη καὶ πεινήντα πέντε ὁ Γιώργος εἶπε: «Δὲ, ἔρχεται».

Δυὸ ἄλλοι ἄνθρωποι εἶχαν μπεῖ στὴν ταβέρνα. Τῇ μιᾷ φορὰ ὁ Γιώργος πῆγε στὴ κουζίνα καὶ ἐτοίμασε ἓνα σάντουιτς μὲ χάιμ καὶ αὐγὰ «γιὰ ἔξω» ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἤθελε νὰ τὸ πάρει μαζί του. Εἶδε στὴν κουζίνα τὸν Ἄλ, μὲ τὸ καπέλλο τοῦ τζόκεϊ ριγμένο πίσω, νὰ κάθεται σ' ἓνα σκαμνὶ κοντὰ στὴν πορτίτσα μὲ τὴν κόμη τοῦ τσακιστοῦ πιτσιτολιού του ἀκουμπισμένη στὴν ὄψη. Ὁ Νίκος καὶ ὁ μάγειρας ἦταν πλάτη μὲ πλάτη στὴ γωνιά, μὲ μιὰ πετσέτα δεμένη γύρω στὸ σπώμα τους. Ὁ Γιώργος ἔφτιασε τὸ σάντουιτς, τὸ πύλιξε σὲ λαδόχαρτο, τὸ ἔβαλε σὲ μιὰ χαρτοσακκούλα, τὸ ἔφερε ἔξω, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ πλήρωσε τὸ πῆρε καὶ ἔφυγε.

«Ὁ ἐξυπνάκιας μπορεῖ νὰ τὰ κάνει ὅλα», εἶπε ὁ Μᾶξ. «Μπορεῖ νὰ μαγειρέψει καὶ νὰ κάνει ὅ,τιδήποτε. Θὰ μπορούσες νὰ κάνεις καὶ μιὰ καπέλλα εὐτυχισμένη γυναῖκα, ἐξυπνάκια».

«Ναί»; εἶπε ὁ Γιώργος. «Ὁ φίλος σου, ὁ Ὀλη Ἀντρεσον, δὲν πρόκειται νὰ ῥθει».

«Θὰ τὸν περιμέαμε ἀκόμη δέκα λεπτά», εἶπε ὁ Μᾶξ.

Ὁ Μᾶξ κοίταξε τὸν καθρέφτη καὶ τὸ ρολοῖ. Οἱ δείχτες τοῦ ρολογιοῦ ἔδειξαν ἑπτὰ ἡ ὥρα καὶ μετὰ ἑπτὰ καὶ πέντε.

«Ἐλα, Ἄλ», εἶπε ὁ Μᾶξ. «Καλύτερα νὰ φύγομε. Δὲν πρόκειται νὰ ῥθει».

«Καλύτερα ἂς τὸν περιμέναμε ἄλλαι πέντε λεπτά», εἶπε ὁ Ἄλ ἀπὸ τῆς κουζίνας.

Στὰ πέντε λεπτά ἕνας ἄντρας μπήκε μέσα, καὶ ὁ Γιώργος ἐξήγησε πῶς ὁ μάγειρας ἦταν ἄρρωστος.

«Γιατὶ στὸ διάβολο δὲν παίρνεις ἕνα, ἄλλο μάγειρα»; ρώτησε ὁ ἄνθρωπος. «Δὲν ἔχεις ἀνοιχτὴ ταβέρνα»; καὶ ἔφυγε.

«Ἐλα, Ἄλ», εἶπε ὁ Μάξ.

«Τὶ θὰ γίῃ μὲ τὰ δυὸ ἐξυπνα ἀγόρια καὶ τὸ μαῦρο»;

«Εἶναι, ἐν τάξει».

«Νομίζεις»;

«Βέβαια. Μὴ σκοτίζεσαι γι' αὐτό».

«Δὲν μ' ἀρέσει», εἶπε ὁ Ἄλ. «Ὑπάρχει βρωμιὰ. Μιλᾷς πάρα πολὺ».

«Ἄει στὸ διάβολο», εἶπε ὁ Μάξ. «Ἐπρεπε νὰ τοὺς διασκεδάζουμε ἢ ὄχι»;

«Μιλᾷς πάρα πολὺ καὶ πάντα τὰ ἴδια», εἶπε ὁ Ἄλ. Βγήκε ἀπὸ τὴν κουζίνα. Τὰ μισὰ τοῦ μύλου ἀπὸ τὸ πιστόλι σὰν τινάχτηκαν κάτω ἀπὸ τὴ μέση τοῦ πολὺ σπενοῦ πανωφοριοῦ του. Ἰσιώσε τὸ πανωφόρι του μὲ τὰ γαντοφορεμένα χέρια του.

«Γειά σου, ἐξυπ ἄκια» εἶπε στὸ Γιώργο. «Εἶχες τύχη βουνό».

«Σωστὰ», εἶπε ὁ Μάξ. «Ἐσὺ ἔπρεπε νὰ τὰ πληρώσεις ἐξυπνάκια».

Καὶ οἱ δυὸ τους βγήκαν ἀπὸ τὴν πόρτα. Ὁ Γιώργος τοὺς κοίταξε ἀπὸ τὸ παρὰθύρο νὰ περνᾶν κάτω ἀπὸ τὸ στύλο μὲ τὸ ἠλεκτρικὸ καὶ νὰ φθάνουν σιτὴν ἀπέναντι πλευρὰ τοῦ δρόμου. Μὲ τὰ στενά τους παωφόρια καὶ τὰ τζόκεϊ καπέλλα ἔμοιαζαν σὰν θιάσος ποικιλιῶν. Ὁ ἔλυσε τὸ Νίκο καὶ τὸ μάγειρα.

Γιώργος πῆγε σιτὴν κουζίνα ἀπὸ τὴν πόρτα ποὺ ἀκόμη τραμπάλιζε καὶ «Δὲν ἀντέχω ἄλλο», εἶπε ὁ Σάμ, ὁ μάγειρας. «Ἄντε ἄλλο».

Ὁ Νίκος σηκώθηκε. Ποτὲ πρὶν δὲν τοῦ εἶχαν δέσει τὸ στόμα μὲ μιὰ πετσέτα. «Δὲ μοῦ λές», εἶπε. «Τὶ στὸ διάβολο ἤθελαν»; Προσπαθοῦσε νὰ μειώσει τὴ σημασίαν τοῦ γεγονότος.

«ἤθελαν νὰ σκοτώσουν τὸν Ὀλὴ Ἀντρεσον», εἶπε ὁ Γιώργος. «Θὰ τὸν πυροβολούσαν ὅταν θὰ ῥιχόταν νὰ φάει».

«Τὸν Ὀλὴ Ἀντρεσον»;

«Ναί».

Ὁ μάγειρας ἔπιασε τὶς ἄκρες ἀπὸ τὸ στόμα του μὲ τοὺς ἀντίχειρές του.

«Φύγανε»; ρώτησε.

«Ναί», εἶπε ὁ Γιώργος. «Ἐφυγαν τώρα».

«Δὲν μ' ἀρέσει», εἶπε ὁ μάγειρας. «Δὲν μ' ἀρέσουν αὐτὰ καθόλου».

«Ἀκουσε», εἶπε ὁ Γιώργος στὸ Νίκο. «Καλύτερα νὰ πᾶς νὰ δεῖς τὸν Ὀλη Ἀντρεσον».

«Ἐν τάξει».

«Καλύτερα νὰ μὴ ἀνακατευτεῖς καθόλου», εἶπε ὁ Σάμ, ὁ μάγειρας. «Στάσου μακριὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ βρωμοδουλειά».

«Μὴ πᾶς, ἂ δὲν θέλεις νὰ πᾶς», εἶπε ὁ Γιώργος.

«Ἄμα ἀνακατευτεῖς δὲν ὠφελεῖ ὅπουδὴποτε καὶ νὰ πᾶς», εἶπε ὁ μάγειρας. «Στάσου πέρα».

«Θὰ πᾶω νὰ τὸν δῶ», εἶπε ὁ Νίκος στὸ Γιώργο. «Ποῦ κάθεται»; Ὁ μάγειρας τὸ γύρισε ἀλλοῦ.

«Τὰ μικρὰ παιδιὰ ξέρουν πάρα τι θέλουν νὰ κάμουν», εἶπε.

«Κάθεται σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δωμάτια στὸ σπίτι τοῦ Χίρτς», εἶπε ὁ Γιώργος στὸ Νίκο.

«Θ' ἀνέβω ἐκεῖ».

Ἐξω τὸ ἤλεκτρικὸ φῶς τῆς κολῶνας ἔλαιμπε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ γυμνὰ κιλαδιὰ ἐς δέντρο. Ὁ Νίκος περπάτησε στὴν πάνω μεριὰ τοῦ δρόμου δίπλα ἀπὸ τὰ φορτηγὰ αὐτοκίνητα καὶ ἔσπριψε στὴν ἐπόμενη ἡλεκτρικὴ κολῶνα πρὸς τὰ κάτω σ' ἓνα στενὸ δρόμο. Ὑστερα ἀπὸ τρία σπίτια στὸ δρόμο ἦταν τὸ σπίτι τοῦ Χίρτς, ποὺ νοίκιαζε δωμάτια. Ὁ Νίκος ἀέδηκε δυὸ σκαλοπάτια καὶ χτύπησε τὸ κουδούνι. Μιὰ γυναῖκα ἀνοιξε τὴν πόρτα.

«Ἐδῶ μέει ὁ Ὀλη Ἀντρεσον»;

«Θέλεις νὰ τὸν δεῖς»;

«Ναί, ἂν εἶναι μέσα».

Ὁ Νίκος ἀκολούθησε τὴ γυναῖκα στίς σκάλες στὸ πάνω πάτωμα καὶ ὕστερα στὴ ἄκρη τοῦ διαδρόμου. Αὐτὴ χτύπησε τὴν πόρτα.

«Ποῖος εἶναι»;

«Κάποιος θέλει νὰ σέ δεῖ, κύριε Ἀντρεσον», εἶπε ἡ γυναῖκα.

«Εἶναι ὁ Νίκος Ἀταμς».

«Ἔλα μέσα».

Ὁ Νίκος ἀνῆλθε τὴν πόρτα καὶ μπήκε στὸ δωμάτιο. Ὁ Ὀλη Ἀντρεσον ἦταν ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι ντυμένος. Ἦταν ἕνας παλαιστής βαρέων—βαρῶν καὶ ἦταν πολὺ μακρὺς γιὰ τὸ κρεβάτι. Ἦταν ξαπλωμένος μὲ τὸ κεφάλι του σὲ δυὸ μαξιλάρια. Δὲν κοίταξε πρὸς τὸ Νίκο.

«Πῶς κι ἔτσι»; ρώτησε.

«Ἦμουν στοῦ Χένρη τὸ μαγαζί», εἶπε ὁ Νίκος «καὶ δυὸ φίλοι μπήκαν μέσα καὶ ἔδεσαν ἐμένα καὶ τὸ μάγειρα, καὶ εἶπαν πῶς ἤθελαν νὰ σέ σκοτώσουν».

Φάηκε κάπως κουτὸ σὰν τὸ εἶπε. Ὁ Ὀλη Ἀντρεσον δὲν μίλησε.

«Μᾶς ἔβαλαν στὴν κουζίνα», συνέχισε. «Ἦθελαν νὰ σὲ πυροβολήσου, ὅταν θὰ ἴμπαινες νὰ δειπνήσεις».

Ὁ Ὕλη Ἀντρεσον κοίταζε τὸν τοῖχο καὶ δὲν ἔλεγε τίποτε.

«Ὁ Γιώργος σκέφτηκε πὼς ἦταν καλύτερα νὰ ῥθω νὰ σοῦ μιλήσω».

«Δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ μπορῶ νὰ κάνω γι' αὐτό», εἶπε ὁ

Ὕλη Ἀντρεσον.

«Θὰ σοῦ πῶ πὼς ἔμοιαζαν».

«Δὲν μ' ἐνδιαφέρει νὰ μάθω πὼς ἔμοιαζαν», εἶπε ὁ Ὕλη Ἀντρεσον. Κοίταζε στὸν τοῖχο. «Σ' εὐχαριστῶ πού ἦρθες νὰ μοῦ τὸ πεῖς».

«Παιρακοιλῶ. Δὲν ἦταν τίποτε».

Ὁ Νίκος κοίταξε πρὸς τὸ γιγαντώσωμο ἄντρα πού ἦταν ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι.

«Δὲν θέλεις νὰ εἰδοποιήσω τὴν ἀστυνομία»;

«Ὁχι», εἶπε ὁ Ὕλη Ἀντρεσον. «Αὐτὸ δὲν θὰ ῥωνε τὴν κατάσταση».

«Δὲν ὑπάρχει τίποτε πού θὰ μπορούσα νὰ κάνω»;

«Ὁχι. Δὲν ὑπάρχει τίποτε πού θὰ μπορούσε νὰ γίνει».

«Μπορεῖ ἦταν μόνο μιὰ μπλόφα».

«Ὁχι. Δὲν ἦταν μπλόφα».

Ὁ Ὕλη Ἀντρεσον γύρισε στὸν τοῖχο.

«Τὸ μόνο πρῶγμα εἶναι» εἶπε, μιλώντας μὲ τὸ πρόσωπο στὸν τοῖχο, «πού δὲν μπορῶ νὰ ἀποφασίσω νὰ βγῶ ἔξω. Εἶμαι ἐδῶ ὅλη τὴ μέρα».

«Δὲν θὰ μπορούσες νὰ φύγεις ἀπὸ τὴν πόλι»;

«Ὁχι», εἶπε ὁ Ὕλη Ἀντρεσον. «Τάχω σκεφτεῖ ὅλα αὐτά».

Κοίταζε κατὰ τὸν τοῖχο.

«Δὲν ὑπάρχει καμμιά λύση».

«Δὲν θὰ μπορούσες κάπως νὰ τὸ κανονίσεις»;

«Ὁχι. Τὸ λάθος εἶναι δικό μου». Μιλοῦσε μὲ τὴν πλατταρὴ φωνή.

«Δὲν ὑπάρχει καμμιά λύση. Ὑστερα ἀπ' ὀλίγο θὰ ἀποφασίσω νὰ βγῶ ἔξω».

«Καλύτερα νὰ ξαναγυρίσω νὰ δῶ τὸ Γιώργο», εἶπε ὁ Νίκος.

«Γειά σου», εἶπε ὁ Ὕλη Ἀντρεσον. Δὲν κοίταζε πρὸς τὸ Νίκο. «Σ' εὐχαριστῶ πού ἦρθες».

Ὁ Νίκος ἔφυγε. Καθὼς ἔκλεινε τὴν πόρτα εἶδε τὸν Ὕλη Ἀντρεσον μὲ τὰ ρούχα ξαπλωμένα στὸ κρεβάτι νὰ κοιτάζει κατὰ τὸν τοῖχο.

«Ἦταν στὸ δωμάτιό του ὅλη τὴν ἡμέρα», εἶπε ἡ σπιτονοικοκυρὰ στὸ εἰσόγειο. «Νομίζω δὲν θὰ αἰσθάνεται καλά. Τοῦ εἶπε: Κύριε Ἀντρεσον, θὰ ῥπετε νὰ βγεῖτε ἔξω νὰ κάνετε ἕνα περίπατο μιὰ τέτοια φθινοπωρινὴ μέρα ὅπως ἡ σημερινὴ, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνεται πὼς μπορεῖ».

να βγει έξω».

«Δεν θέλει να βγει έξω».

«Λυπούμαι που δεν αισθάνεται καλά», είπε η γυναίκα. «Είναι ένας καλόκαρδος άνθρωπος. Ήταν στο ρίγκ, ξέρεις».

«Το ξέρω».

«Ποτέ δεν θα το καταλάβουμε εκτός αν έδλεπες το πρόσωπό του πώς είναι», είπε η γυναίκα. Στέκοιταν και μιλούσαν άκριδώς στην έξωπορτα. «Είναι τόσο ευγενικός».

«Λοιπόν, καληνύχτα, κυρά Χίρτσ», είπε ο Νίκος.

«Δεν είμαι η κυρία Χίρτσ», είπε η γυναίκα. «Αυτή έχει το σπίτι, εγώ μόνο το κοιτάζω. Εγώ είμαι η κυρία Μπέλ».

«Καλη νύχτα, κυρά Μπέλ», είπε ο Νίκος.

«Καληνύχτα», είπε η γυναίκα.

Ο Νίκος τράβηξε στο σκοτεινό δρόμο προς τη γωνία κάτω από το ηλεκτρικό φως, και έπειτα δίπλα από τα φορτηγά προς την ταβέρνα του Χέρση. Ο Γιώργος ήταν εκεί, πίσω από το μπάγκο. «Είδες τον Όλη»;

«Ναί», είπε ο Νίκος. «Είναι στο δωμάτιό του και δεν θα βγει έξω».

Ο μάγειρας άνοιξε την πόρτα από την κουζίνα δακτύλιο, άκουσε τη φωνή του Νίκου.

«Ούτε ν' άκούσω δε θέλω», είπε και έκλεισε την πόρτα.

«Του μίλησες γι' αυτό»; ρώτησε ο Γιώργος.

«Βέβαια. Του είπα, αλλά ξέρει τι συμβαίνει».

«Τι θα κάνει»;

«Τίποτε».

«Θα τον σκοτώσουν».

«Νομίζω, ναί».

«Θα πρέπει να 'χει άνοκαυτεψί σε τίποτε βρωμοδουλειές στο Σικάγο».

«Έτσι νομίζω», είπε ο Νίκος.

Δεν είπαν τίποτε. Ο Γιώργος έπιασε από κάτω μια πετσέτα και σφύγγισε το μπάγκο.

«Απορώ τι να 'χει κάνει»; είπε ο Νίκος.

«Διπλοχτύπησε κάποιον. Γι' αυτό το σκοτώνουν».

«Θα βγώ έξω από την πόλη», είπε ο Νίκος.

«Ναί», είπε ο Γιώργος. «Πολύ καλά ιδέα».

«Δεν μπορώ να κάθομαι και να σκέπτομαι πώς αυτός περιμένει στο δωμάτιό του και ξέρει τι το περιμένει. Είναι πάρα πολύ τρομερή καταδίκη».

«Καλύτερα να μη το σκέπτεσαι», είπε ο Γιώργος.

Θὰ νικήσουμε!

Τοὺς «νόμους τῶν πατέρων μας» θὰ σπάσουμε.

Πάνω στὸ βράχο «τῆς ἠθικῆς σας τάξης»

θὰ σκαλίσουμε τὸ μνῆμα σας.

Μεῖς «οἱ σάπιοι, οἱ ἀνῆθικοι»

θὰ χτίσουμε ἕνα κόσμο πὺν θᾶναι

καλύτερος ἀπὸ τὸν δικό σας.

Πὺν θᾶναι ἥλιος,

πὺν θᾶναι φῶς.

Τὶ κι ἂν μᾶς σέβετε δεμένους,

τὶ κι ἂν μᾶς ποτίζετε ἀφιόνη.

Ἐμεῖς θὰ σᾶς νικήσουμε.

Μηχανές

Πιαστήκαμε μεσ' στὰ γρανάζια τῆς μηχανῆς

καὶ ξεχάσαμε τὸν ἥλιο καὶ τὴν ἀνοιξι.

Ἡ ἴδια κίνησι, τὸ ἴδιο ἀνεθοκατεδασμα

σὰν τὸν τροχὸ πὺν δὲν κουράζεται.

Τὸ πωμί μας πέφτει στὸ στομάχι

σὰν τὸ λάδι σὰ κουζινέτα.

Καὶ κινούμεθα στὴν ἴδια κατεύθυνσι

στὸν ἴδιο ρυθμό, σὰν αὐτόματα.

ΧΡΟΝΙΚΑ

★ 'Απόρρητον ἐπιστολῆς

Βεβαίως προσάτεύεται τὸ ἄσυλο τῶν ἐπιστολῶν. Τὸ σύνταγμα μάλιστα ἀφιερώνει καὶ εἰδικὸ ἄρθρο γιὰ τὸ ἀπόρρητό τους. Εἶναι ὁμῶς ὠρισμένα πράγματα αὐτὰ πού πρέπει νὰ ἀκουστοῦν, γιατί κατεβάζουν πολὺ τὸ ἐπίπεδο ποιότητος τῆς νέας μας γενιάς. Γράφει π.χ. ἕνας φίλος μας, πού ὑπογράφει ὡς «νέος λογοτέχνης»: «Νέος εἶμαι καὶ γὰρ μόλις 29 ἐτῶν, ἀλλὰ γράφω ἀπὸ ἐδῶ καὶ 19 χρόνια ποίησιν, λογογραφίαν, διηγήματα, μυθιστορήματα, ρομάντζα κλπ. Συνεργασία μου ἔχουν δημοσιεύσει τὰ περιοδικὰ (ἀκολουθεῖ κατ'ἀλφάβητος ἀπὸ γνωστὰ καὶ ἄγνωστα περιοδικὰ ἀπὸ αὐτῶν ἀριθμὸ 1—14 καὶ κλείει ὁ κατ'ἀλφάβητος μὲ κλπ... περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Καὶ παρακάτω ἀναφέρει τὰ σχέδιά του γιὰ τὸ μέλλον μὲ πολλὰ «προσεχῶς». Ὡς ἐδῶ δὲν ὑπάρχει οὐσία γιὰ σχόλιο, μάλιστα ἔπαινος μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ σ'ὸ «Νέο λογοτέχνη». Παρακάτω ὁμῶς ἀνοίγει λογαριασμοὺς μὲ τὴν διάδοση τοῦ περιοδικοῦ μας: «... προσεχῶς ἴσως συνεργασθῶ καὶ μὲ τὸ δικό σας περιοδικό· φάνηκε νὰ μὲ ἐγκρίνετε τὴν ἀποσταλείσαν συνεργασίαν. Θὰ κάνω τὰ ἀδύνατα—δυνατὰ νὰ πάρουν ὡς συνδρομηταὶ φίλοι μου τὸ κομψὸ περιοδικό σας. Καὶ τοῦ ο βέβαια ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς ὅταν...». Μὴ συνεχίζεις φίλε ἢ καλλίτερα, γιὰ σένα καλλίτερα, ἅς συνεχίσουμε ἐμεῖς: Ὅταν σκάψεις μέσα σου, εἰς σεαυτόν, ὅπως ἔλεγε ὁ Μ. Αὐρήλιος θὰ βρεῖς ἂν ὑπάρχει τὴν πηγὴν τοῦ ἀγαθοῦ—τὴν ἴδιαν τὴν ποίησιν. Κι ἂν ὑπάρχει σκάψε ἔνδον, βασανίσου μαζὶ τῆς, σώσε τὴ φλέβα τῆς, δὸς τῆς ὅλο τὸ αἷμα σου ὅλο τὸ χρόνο σου, ὅλη τὴ σάρκα σου, γιατί ἡ ποίησις εἶναι ἕνας τρομερὸς Μολῶχ κι ὁ ποιητὴς ὅταν δημιουργεῖ τὸ ἔργο του πού τὸν σώζει, πού τὸν ἀξιώνει, ἐπαναλαμβάνει τὸ ἔργο τῆς κάμπιας, πού δίνει τὸ μετώξιν μὲ τὸ θάνατό της. Πόσο καλὰ τὸ λέγει αὐτὸ ὁ Γκαίτε στὸν Τερκενιάτο Τάσσο:

Ἄν νὰ στοχάζομαι δὲν πρέπει, μήτε
ποίησιν νὰ κάνω, τότε ἡ ζωὴ δὲ θὰ 'ταν
πιά ζωὴ γιὰ μέ: Στὸ μεταξοσκουλῆκι

τὸ κλῶσιμο ἀπαγάρειψε, ἀκόμη
 κι ἂν τὸ κλῶσιμο τοῦτο τὸ φέρνει ὅλο
 καὶ σιμώτερα πρὸς τὸ θάνατό του.
 Ἄπ' τὰ σπλάχνα του μέσα ξετυλίγει
 τὸ πολῦτιμο γῆμα καὶ δὲν παύει
 ἴσαμε νὰ κλειστεῖ στὸ φέρετρό του.

Μ' αὐτὸ θέλουμε νὰ σοῦ ποῦμε, χωρὶς καθόλου νὰ διδάσκουμε,
 πῶς ἡ ποίησή εἶναι ἔργο οὐσίας πολυδιάπανο γιὰ τὴν ψυχὴ μας καὶ
 δὲ δέχεται τέτοιου εἶδους συναλλαγές, τέτοια ἀνέντιμα παζαρεύματα.
 Σκύψε στὸν ἑαυτό σου φίλε καὶ μαζὶ μ' ἐσένα κι οἱ ἄλλοι (εἶναι ἀρ-
 κετοὶ) πού μᾶς ἔγραψαν παρόμοια γράμματα «κακολογίζοντας» τόσο
 σκληρὰ τὴν ἴδια τους τὴν ποίηση κι ἀπὸ κεῖ θὰ ἀξιολογήσεις, μόνος,
 τὸ ἔργο του. Ὅσα γιὰ τὸ περιοδικό μας δὲ χρειάζεται τέτοιου εἶδους
 διάδοση...

★ Περὶ «αἰσθηματος εὐθύνης»

«... Ἐνα δευτερώτερο καὶ καθόλου σίγουρο ἐπαγγελματικὸ
 κριτήριο εἶναι, (γιὰ τὸν Ἑλληνα συγγραφέα ὁ λόγος) ἂν θέλετε, τοῦ-
 τοι: ὁ ἰ λογίζεται, στὴν Ἑλλάδα, φτασμένος, κατὰ κάποιον τρόπο,
 συγγραφέας ἐκεῖνος πού δὲν ξεδεύει ἀπὸ τὴν τσέπη του γιὰ νὰ τυ-
 πῶναι τὰ βιβλία του. Τοῦ τὰ βγάζουν οἱ ἐκδόες. Τὸ τί θὰ εἰσπρά-
 ξει εἶναι, βέβαια, ἄλλο ζήτημα. Συνήθως θὰ λάβει ἓνα μικρὸ χαρτζι-
 λίκι ἢ ἓναν ἀριθμὸ ἀντίτυπα· συχνὰ τίποτα ἀπολύτως. Ὡστόσο, δὲν
 παραπονιέται γιατί ξέρει, πῶς οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοὶ, βγάζουν τὰ βι-
 βλία τους μὲ ἔξοδά τους, μὲ κόπο, μὲ θυσίες καὶ κάποιε μὲ σοβαρὲς
 στέρησεις, δικές τους καὶ τῶν οἰκογενειῶν των. Τὸ πάθος αὐτὸ δὲν
 χωρατεύει».

Γ. Θεοτοκᾶς

Προβλήματα τοῦ Καιροῦ μας

«ΙΚΑΡΟΣ» 1956) σελὶς 24

«... Στὴ διεθνή συγκέντρωση ἐκδοτῶν, λογοεχνῶν καὶ δημο-
 σιογράφων πού ἔγινε στὴ Κέρκυρα γιὰ τὸ βραβεῖο «Φορμέντορ» ἡ κ.
 Κ. Τσισέλη μίλησε γιὰ τὰ γράμματα στὴν Ἑλλάδα μὲ μιὰ ἐλαφρό-
 τητά πού δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀσχολίαστη. Ἀναφέρω δύο μόνο φρά-
 σεις της: «Στὴν Ἑλλάδα οἱ συγγραφεῖς τυπῶνουν τὰ βιβλία τους μὲ
 δικὰ τους ἔξοδα...» καὶ «Συχνὰ οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς αὐτοεξορί-
 ζονται γιὰ νὰ βροῦν καινό...».

Θά παραικαλέσω τὴν κ. Τσιτσέλη νὰ μού πει ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ αὐτοεξορίστηκαν... κλπ.

Ὅσο γιὰ τὸ ἄλλο ζήτημα ποὺ θίγει, πρόκειται, γιὰ μιὰ ἀνακρίβεια (!) τόσο κατὰφωρη ποὺ δὲν ἔχει κανὴν ἀνάγκη ἀπὸ διὰψευση. Τούλάχιστο μισὴ δωδεκάδα ἀθηναϊκοὶ ἐκδοτικοὶ οἴκοι διαθέτουν κάθε χρόνο σημαντικότερα ποσὰ γιὰ νὰ ἐκδίδουν, μὲ δικὰ τους ἔξοδα, βιβλία Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἡ πληροφορία ποὺ δίνει ἡ κ. Τσιτσέλη στὸν ξένο τύπο καὶ στὸ ξένο κοινὸ δὲν κολακεύει, βέβαια, οὔτε τοὺς συγγραφεῖς οὔτε τοὺς ἐκδότες μας, ἀλλὰ τὸ χειρότερο εἶναι ὅτι εἶναι ἀντίθετη στὴν ἀλήθεια. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ μᾶς ἐπιτρέψει ἡ κ. Τσιτσέλη νὰ τῆς συστήσουμε, ἂν θέλει νὰ μιλά δημοσίως γιὰ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς της, νὰ μιλά μὲ αἴσθημα εὐθύνης καὶ νὰ ἐλέγχει τὶς πληροφορίες της.

Γ. Θεοτοκάς

Ἐπιστολὴ — διαμαρτυρία

Περιοδ. «Ἐποχές», Ἰούλιος 1963,

Τεύχος 2

Νὰ υποθέσουμε τώρα πὺς τὰ ἐκπὰ χρόνια ποὺ μεσολάβησαν ἀπὸ τὸ 1956 ὡς τὸ 1963 ἄλλαξαν τόσο πολὺ τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὰ ἐκδοτικὰ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ὥστε νὰ δικαιολογεῖται ἡ ἀλλαγὴ ὡς πρὸς τὴν διαπίστωση τοῦ κ. Θεοτοκά, ἢ νὰ υποθέσουμε ὅτι ὁ κ. Θεοτοκάς γράφει καὶ συσπίνει χωρὶς «αἴσθημα εὐθύνης», ἐπιτρέποντας ἔτσι σὶδὸν ἐαυτὸν τοῦ ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασι καὶ τὸ κέφι τοῦ νὰ δηλώνει χωρὶς δυσκολία τὰ πιὸ ἀντίθετα;

★ Τὸ «πανόραμα»

Πότε—πότε ἀναπλούσαμε ἐκεῖνο τὸ συμπαθητικὸ γεροντάκι ποὺ γύριζε στὰ πανηγύρια μὲ τὸ μαγικὸ κουτί τοῦ ποὺ ἐπιγραφόταν «ΠΑΝΟΡΑΜΑ», καὶ πρόσφερε σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους μὲ μισὴ δραχμὴ τὴν ἀπόλαυση ἐνὸς πρωτοεῖδωτου θεάματος. Ἀκόμα ἀγνιχεῖ στ' αὐτιά μας τὸ ποιητικὸ καὶ βραχν'ασμένον κάλεσμά του:

«Γιὰ περᾶστε, γιὰ περᾶστε νὰ δεῖτε, καὶ τί δὲν βλέπετε... Τὸν ταχύτερο σιδηρόδρομο τοῦ κόσμου... Τὸν ἄνθρωπο ποὺ καταπίνει σπᾶθιά... Βγάλε μικρὴ τὴ μύτη σου ἀπὸ τὸ φακὸ μὴ τὸν λερώσεις μὲ τὴ μύξα σου...

—Τὸν βλέπετε, ρε;

—Ποῖον, μπάρμπα;

—Τὸν ποῖο μαῦρο ἄνθρωπο τοῦ κόσμου.

—Ὅχι, δὲν τὸν βλέπομε.

—Εἶναι νύχτα καὶ μαῦρος αὐτὸς καὶ δὲν φαίνεται.

Καὶ λέγαμε, εἶναι κρῖμα νὰ χαθεῖ τέ οἱα γραφικότητα.

Ἀλλὰ, ὦ τοῦ θούματος! Δὲν χρειάστηκε νὰ περιμένουμε πολὺ. Μιὰ πρώτη καὶ ἄρκετὰ καλὴ ἐπισημάνισις ἢ ἀν ἐκείνῃ μὲ τὴν περιφορὰ τῆς εἰκόνος τοῦ «Ἄξιον ἐστὶ», μικρὴ βέβαια προσπάθεια, ἀλλὰ πάντως μιὰ καλὴ ἀρχή. Ἐκείνῃ ὅμως ἡ δεύ.ερη! Τὶ κεραμίδα ἦταν πάλι αὕτῃ! Ἐννοοῦμε τὴν «ἰδέα» γιὰ τὸ «σεργιάνισμα» τοῦ Ἑρμῆ στὴν Ἀμερικὴ.

Βέβαια μιὰ «Παγκόσμιος Διεθνῆς Ἐκθεσις τῆς Νέας Ὑόρκης» δὲν εἶναι τὸ λαϊκὸ πανηγύρι τοῦ κάτω Βλαχαχωριοῦ. Τὸ σκεφθήκαμε καὶ ἐμεῖς τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι παῖξε γέλασε.

Γιὰ φαίνασθεῖτε τὴ σπουδαιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ περιπτέρου μὲ τὸν Ἑρμῆ καὶ τὸν «ἐπίσημο πανοραματζή»... Γιὰ περάστε καὶ ἀπ' ἐδῶ, ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ περίπτερο. Ἐδῶ βλέπετε τὸν Ἑρμῆ τοῦ Πραξιτέλη... ἐγὼ στὸ Παπικὸ περίπτερο τὶ βλέπετε, μιὰ «ψωρο—πιετὰ». LOOK IT HERE! YOU GAVE US MONEY IN THE MARSHALL PLAN), WE GIVE YOU MASTERPIECES! THE GLORY THAT WAS GREECE... Γιὰ περάσε. Γιὰ περάστε...

Νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἰδέα στερεῖται πρωτοτυπίας, ἀφ' οὗ θὰ ἀκολουθήσουμε τὸ παράδειγμα τῆς Τζοκόντα καὶ τῆς Πιετᾶ, θὰ μᾶς ποῦν ὅτι μιλάμε γιὰ σουσουδισμό.

Ὅχι, ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὰ ἐθνικὰ παλλάδια. Γιὰ λίγη ἐθνικὴ ἀξιοπρέπεια.

Πνευματικὲς δοκιμασίες

Πολλὲς φορὲς φτάνουμε νὰ ρωτηθοῦμε ἂν πρέπει κάποια θέματα γὰ προσπερνιῶνται μὲ αἰτιολογικὴ τὴν ἀνευθυνότητα ποὺ τὰ χαράττηριζε. Μᾶς βιάζουν ἄλλωστε κάθε μέρα, μᾶς ἐθίζουν, τόσα καὶ τόσα ποὺ φτάνει κανένας νὰ ξεχνᾷ «καὶ κέρδη καὶ ζημίες». Κι ὡστόσο... τὸ νᾶναι γέος κανεὶς μπορεῖ νὰ σημαίνει πολλὰ: διάθεση ἀγωνιστικότητας, ὅς ποῦμε, ἐφεση γιὰ μάθησι κ.ἄ. Δὲν βλέπουμε μονάχα καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ σημαίνει βίαιο δογματισμὸ, γεοπλουτικὴ νοοτροπία πνεύματος, ἡμιμάθεια κλπ. Γιατὶ σὲ περιοδικὸ «νέων» (ποῦ χει τίτλο κατὰ σὰν Σαφερικὴ οὐρὰ) ἀνακαλύπτουμε αἰφνιῶς πράγματα κάπως περίεργα ἢ τοῦλάχιστον πρωτόκουστα: ὅτι δηλαδὴ ἡ οὐσία ἐ-

πιβάλλεται από την επιφάνεια, δ.ι. πρόοδος περίπου σημαίνει, στασιμότης ή επιστροφή, ότι ο πνευματικός άνθρωπος δεν είναι ούτε βιολογικός, ούτε κοινός θνητός, ότι τα ζώα έχουν σκέψεις που δεν τρώγονται, ότι η άρετή είναι βίωμα... κι ένα σωρό αφορισμούς και όρισμούς παρόμοιους που θυμίζουν περισσότερο διαξιφισμό με τη λογική ή κάτι άλλο. Αισθανόμαστε λοιπόν μια ένοχη που «σ' η χάση και στη φέξη» δεν μνημονεύονται, κάποια κοινά κι ωστόσο απαραίτητα για κάθε αρχή, όπως: α) 'Η δημιουργία δεν βρίσκεται στο όργανο και δεν δημιουργείται με την έκφραση —την οποία έκφραση— αν πρώτα δεν υπάρχει η δημιουργία της ζωής, αν δηλαδή κανείς δεν φτάσει πρώτα στην κατάκτηση ενός νέου χώρου κι ενός νέου νοήματος του κόσμου. β) 'Η ανσμάσηση ιδεών ακαδημαϊκών έχει αποτελέσει πρό πολλού μέθοδο αναχρονιστική με όχι λίγες αποδείξεις ενός παρελθόντος ένοχου. γ) Στη δημιουργία τίποτε δεν φαίνεται να μένει τόσο ακάλυπτο όσο η άγνοια της οποίας γύμνιας μας. Και δ) βλέπεται και η παρακαίρη συγκομιδή και η κάθε σκόπιμα άβασανιστη προσφορά στη δημοσίευση.

★ 'Αναγκαία διορθώσεις

Μια άδελφία, που θα μπορούσε να είναι και ήθελημένη, έγινε άφορμή ως ε. άφ' ενός μόν η συγγραφέας κυρία Κάρσον Μακ Κιούλλερς, μετάφρασις διηγήματος της οποίας δημοσιεύεται στο υπ' αριθ. 21)22 τεύχος της «Ένδοχώρας» να γίνει κύριος Κάρσον, άφ' έτέρου δέ εις το να μάς δώσει την εύκαιρία να σφισμομετρήσουμε πόσοι από τους αναγνώστες μας παρακολουθούν τις με αφράσεις των διηγημάτων μας και με τι τρόπο.

Δεν έχομε παρά να ζητήσουμε συγγνώμη για το λάθος αύ το και να εύχαριστήσουμε θερμώς για την υπόδειξη. 'Ας γίνει λοιπόν η σχετική διόρθωσις.

Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΘΑΝ ΤΖΟΥΛΗ: Κώστα Κοβάνη «Ζήτημα ζωής ή θανάτου»

Η ποίηση του Κώστα Κοβάνη έφτασε, με την τελευταία συλλογή που εξέδωσε ο ποιητής, στην τελευταία άκρη της κραυγής. Κατόπκτησε όλο το χώρο της κραυγής και έφτασε στο άλλο τοίχωμα έτσι που να μην μπορούμε να προδικάσουμε τα επόμενα της κραυγής αυτής, γιατί σαν βιωματικό αποθεματικό χρειάζεται ή η δικαίωσή του ή ακολουθείται από την καταστροφή του. Από την πρώτη του συλλογή «vae victis» ο Κώστας Κοβάνης άρχισε με μια κατακτημένη τελεολογία στην ποίησή του, που είναι ή άλλη όψη της αντίστασης στο σάπιο και το παρηκμασμένο ή το έκφυλισμένο βιολογικά από την εκπλήρωση του προορισμού του, πράγμα που καθόλου ή έντελώς δύσκολα και σπαραδικά το δέχεται ο Κοβάνης, ως την αυτοκαταστροφή του από ένα άλλο αντίρροπο ρεύμα ζωής και πραγμάτων:

Μίλησα

όπως ο άνεμος ρίχνει τα σάπια δέντρα στο δρόμο
όπως τα ντουφέκια βροντάνε χωρίς μεγάλη σκέψη

.....

Ο δρόμος που πήρα μ' έφερε δώ.
Στο σάπιο βασίλειο της Δαγίας.

.....

Οι τελευταίες κλαγγές των ελπίδων του
έχουν σβηστεί σ' ο στήθος το έρημο,
καθώς γεμίζει απ' την ήχώ της ήττας

.....

Οι στίχοι που παράθεσα είναι από την πρώτη συλλογή του Κοβάνη «vae victis» και δεν είναι δηλωτικοί της πορείας του, γιατί ή ποίηση δεν φεύγει ποτέ από τον έαυτό της, δεν αλλάζει, αλλά «πορεύεται».

Ο κατακτημένος χώρος είναι πολύ ανθρώπινος, τα σύμβολά του έχουν παραδοχή ή τας, ή έμπειρία δεν δρά ούτε λυτρωτικά με αποφόρτωση του πλέγματος της άρνησης μέσα στην ποίηση, ούτε και ολοκληρώνεται από το ανάλογο βίωμα να άρνηθεί χωρίς να κραυγάσει. «Ένας άνθρωπος λυγάει πάνω στην ιστορία της άντοχής του», κάτι έν ελώς προσωπικό και περιωρισμένο που πείθει με τη σωστή του έκδηλωση. Δεν πέρασε δηλαδή ή ποίηση του Κοβάνη το σχοινί της ιδεολογικής συγκατάθεσης ή της ιδεολογικής κα αστροφής όπως το όρίζει ο Κάιστλερ. Η ποίησή του στην πρώτη συλλογή είναι ιστορία ενός ανθρώπου, έπαληθευμένη από τον ίδιο τον άνθρωπο και το έμπειρικό του αποθεματικό.

Στὴ συλλογὴ «Παραφορὰ» ὅπως καὶ στὴν τελευταία «Ζήτημα Ζωῆς ἢ Θανάτου» ὁ Κοβάνης περνάει τὸ δύσκολο σχοινί, ποὺ μπορούμε νὰ τὸ δεχ οὔμε ὥς μεταίχμιο τῆς ποίησης καὶ τῆς ιδεολογίας καὶ ποὺ ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ ἡ δευτέρη θὰ ὀργανωθεῖ ζωτικὰ μέσα στὴν πρώτη ἐπιβάλλει τὸ δικό της αἷμα καὶ τὴ δική της «βιολογία». Ἡ παραδοχὴ τῆς ἥττας, μόνο σὰ μιὰν ἀναγνώριση χώρου νοεῖται ἐδῶ ἢ σὰν ὀπισθοχώρηση γιὰ αὐτογνωσία.

Ἡ σιωπὴ μου μοιάζει σὰ μιὰ λευκὴ κουρτίνα
ποὺ πίσω της σπαράζει μιὰ ἀνθρώπινη καρδιά.

«Ἀνένδοτη σιωπὴ».

Τὰ ἴδια πράγματα τὰ ἴδια σύμβολα. Ὁ Κοβάνης ἀδυνατεῖ κάτω ἀπὸ τὴ διάγνωση τῆς «έσκεμμένης» σιωπῆς του, ἡ ὀργανώνει τὴν πράξη του ποὺ κλείνει τὰ σπέρματα καταστροφῆς τῆς ποίησής του κατὰ κύριο λόγο.

Πῶς νὰ φωνάξω; ἀφοῦ δὲν ἔχω
οὐ· ἓνα, οὐτ' ἓνα κουτὶ δικό μου
γιὰ νὰ μείνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς ζωῆς.

(Πολὺ ἀργὰ)

Εἶναι παγιδευμένος ἀπὸ τὴν ἀμπειρία του ἢ ἀπὸ τὰ πράγματα. Τὸ ἀδιέξοδο εἶναι ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τῆς δικῆς του πάλης, τῆς δικῆς του αὐτοποιήσεως ποὺ ἂν δὲν σώζεται, ὥς ἐδῶ, ἀπὸ τὴν ποίηση, τοῦλάχιστον σώζει ἢ «ἀξιώνει» τὴν ποίησή του. Ἀλλὰ ὁ περιορισμός, ἡ κατανγκαστικὴ ἐσωσπρέφεια, ποὺ μπορούσε νὰ πληρώσει γόνιμα πολλές ὑπαρξιακὲς κατηγορίες στὸ συνασθηματικὸ καὶ τὸν βουλευτικὸ χώρα, δημιουργεῖ τὴν ἀν᾽ ἰδραση ποὺ φτάνει ὥς τὴ βλαστήμια, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο ἢ καλλίτερα στὸ μεταίχμιο τῆς κραυγῆς καὶ τοῦ ἀφανισμοῦ:

Ἀφήστε με νὰ μιλήσω
εἶναι ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου.
Στὶς πιὸ κρίσιμες στιγμὲς -οὐ αἶωνα
πῶς μπορῶ ἐγὼ νὰ σιωπήσω.
Ἀφήστε με νὰ μιλήσω.
Τὸ πτώμα τῆς σιωπῆς
ἄρχιζε νὰ σαπίζει.
Βρωμάει βρωμάει παντοῦ,
ἀφήστε με νὰ μιλήσω.
Τὰ μάτια βουρκώνουν ἀπ' τὸ πείσμα
χωρὶς νὰ τὸ θέλω παραιμιῶ
χωρὶς νὰ τὸ θέλω βλαστημάω.
Ἀφήστε με νὰ μιλήσω.

Ὡς πότε θὰ κρατήσῃ
τὸ σφαγεῖο τῶν ὠραίων φωνῶν!

(Ζή.ημα ζωῆς ἢ θανάτου)

Εἶναι ἡ σιωπὴ τοῦ Κοβάνη ἐνεργητικὴ καὶ ἐσκεμμένη, ὅπως εἶπα καὶ ὅταν ξεπεραστέι θὰ τεντώσῃ καὶ θὰ καταστρέψῃ μαζί τὸ λόγο, γιατί θὰ τὸν βγάλῃ, θὰ τὸν ἐξώσῃ ἀπὸ τὸ ἴδιο του τὸ κορμί, θὰ μεταβάλλῃ τὸ λόγο σὲ «προκήρυξη», θὰ λάβῃ ἡ ποίησὶς του σχέση ἀριθμοῦ καὶ ποσότητος, θὰ διαρρυγνύῃ τὸ ἴδιο του τὸ δέρμα ὁ Κοβάνης καὶ τὸ δέρμα τῆς ποίησός του γιὰ νὰ ἐκταθεῖ, νὰ δηλωθεῖ, νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ,τι ἔχασε σὲ ἐμπειρία καὶ εὐθύνη.

Χιονίζε καὶ θαυρούσες πὼς χιλιάδες
προκηρύξεις συνόδευσαν τὰ λόγια του

.....

.....

Ἔ.σι ὄρθιος ὅπως στεκόταν
ἔμοιαζε σὰν μιὰ παλιὰ σημαία
ποὺ ζητᾶ τοὺς ἀνέμους νὰ ζήσει...

(Παλιές σημαίες)

Φίλοι ποὺ φέρνουν ὀπλισμένους στίχους
καὶ γτούφεκάνε τὰ βράδυα τὶς ψευτιὲς τοῦ κόσμου
(σ.ὸν ἄλλο κόσμον ἔχεις χαθεῖ)

Ἡ ποίηση αὐτὴ τοῦ Κοβάνη δείχνει εὐκόλα καὶ ἀσυγκράτητα μαζί τῇ γροθιά της, κραυγάζει πολὺ καὶ συχνὰ ξεπερνάει τὴν ἐμπειρία της, ἔ.σι ποὺ νὰ ἀνιχνεύῃ τὸ ἐξωτερικὸ γεγονὸς (ἐνῶ θάπρεπε νὰ σημαδεύῃ τὸ ἐξωτερικὸ γεγονὸς) ὅπως «ἡ παλιὰ σημαία ποὺ ζητᾶ τοὺς ἀνέμους νὰ ζήσει». Συχνὰ ἡ κραυγὴ του ξεπερνᾷ σὲ μέγεθος τὰ «πράγμα αὐτὰ» καὶ τότε δὲν τεκμηριώνεται, ἀλλὰ ἀδικεῖ τὴν ποίησίν του σὲ οὐσίαν. Οἱ στίχοι του ἔπειτα εἶναι ἀτημέλητοι, καὶ ἀδύνατοι, μπουρδουσιᾶν νὰ εἶχαν ὑποστῇ ἀρκετὴ ἀφαίρεση καὶ συμπύκνωση. Ἀνῆκεῖ ἡ ποίηση τοῦ Κοβάνη σὲ ἓνα ἄλλο χῶρον ἀμεσότητος· καταγράφεται ἡ ἐμπειρία, ἔστω κι ἂν ξεπερνᾷ τὸν ἑαυτό της κι ὁ ποιητὴς φαίνεται πὼς ἠθελήμενα δὲν «περιποιεῖται» τὴν ἐκφρασίαν του. Ἡ ποίηση ὁμῶς δὲν φτάνει σὲ τέτοιου εἶδους συγκαταβάσεις. Καὶ στὴν περίπτωσιν τοῦ Κοβάνη ἡ πρώτη ὕλη τῆς ποίησός του ἔπρεπε νὰ βασανιστέι καὶ νὰ περιοριστέι περισσότερο. Στὰ «οἰκογενειακά του» ποιήματὰ εἶναι ὁ καλλίτερος Κοβάνης, πάντα δηλαδὴ σώζεται ἡ ποίηση:

Κι ἂν ὅλα τὰ ὄνειρα πουληθοῦν
ἡ ὀμορφιὰ δὲ χαρταμίζεται,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Δ' ΤΟΜΟΥ

(ΤΕΥΧΗ 19—24, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1962 — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1963)

Π Ρ Ω Τ Ο Τ Υ Π Α

Α' ΠΟΙΗΣΗ

Ἀράγης Γ.:	Μάιος 1963, Σημειώσεις	Σελ. 1.174—75
Βλάχος Κ.:	Νυκτερινή θέληση	1027
Δάλλας—		
Ντιάτση Ι.:	Δημοπρασία, Αύλαια	1062
Δημητρίου Π.:	Ὁδοιπορικὸ	1010
	Ὁργή, Ἀπολογία	1168—69
Καρβέλης Τ.:	Ἀγρότες, γυναῖκες, Διαλελλιμένα κόκκα- λα, Τὸ στίγμα μου, Πῶς γὰ τὰ χαιρετίζει	994—95
Καραγεωργίου Τρ.:	Οἱ σκιές	1225
Κοκκαλίδου		
Ναχιμία Ν.:	Στρατός, Ἄνθρωποι καὶ γέρος	1065
Κούσουλας Λ.:	Ἀπάφηση μ.Χ., Ἡ δίκη, Γιὰ λίγο, Ἡλῖος — ὑπήκοος, Ἡ ἐπιβεβαίωση, Παιραμάντεμα	1102—03
Κράνης Δ.:	Κεραμεικὸς 1962	1137
Μάκης Π.:	Φαῦλος κύκλος	1011
Μάγνης Κ.:	Ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ στὸν Ἰωάννη Βα- πτιστῇ, Μαρασμὸς	1251—52
Μάρκογλου Π.Χ.:	Ἀστική συγκοινωνία, Περιγραφή	1925—26
Νικολαΐδης Κ.:	Τῆς μοναξιάς	1137
Πλησῆς Κ.:	Μὴ τόσο φῶς	1137
	Λόγοι Δοσιθέου, Περίλυτος ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάου	1176
Σιγνόπουλος Τ.:	Μάγδα, Ἀπ' τὸ πρωῒ, Ἡ ἀγάπαιση τῆς Ἑλένης, Κοταγωγή	1002—05
	Ἡ γιορτὴ	1092
Σπανοῦδη Π.:	Πικρὸς αἰῶνας	1064

β'

Σούλη Ἀρτέμιη:	Ἐλλειψη, Θαλπωρή, Τοῦ μικροῦ μου ἀδελφοῦ, Σὲ λησιμονοῦν αἱ ὥρες, Γεύση πίκρας, Ἀδιαφορία	1231—34
Τζάλλας Λ.:	Καλότηχε γέροντα	1056
	Μηχανές, Θὰ νικήσουμε	1263
Τζούλης Θ.:	Ἴσθμὸς	1138—42
	Ὁ φόνος, Ἀπόγονοι νεκρῆς, Ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναῖκα	1217—19
Τουλούπης Φ.:	Ἀχερουσία, Φωνὴ δεσμία, Τὰ πράγματα εἶναι νεκροί, Ἐξοδος, Ἀπώλεια	1167—69
Ψαρᾶς Ἰ.:	Γυρισμὸς, Τὸ δέντρο, Ἡ βρυσάμυνα, Μάνα κι ἀφέν η μου, Ἀνοιξη, Τὸ σπίτι, Εἶμαι εὐτυχισμένος, Γίόκα μου, Κεφάλι, Μπετόν καὶ αἷμα	1247—51
Χατζοπούλου—		
Καραβία Λ.:	Ἐπαιζαν μὲ τοὺς ἀγγέλους, Δεῦτε λάβετε	1063

Β' ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀράγης Γ.:	Ἡ τελευταία ἐπιστροφή	1019
Κούσουλας Κ.:	Τὸ λάστιχο	1143—50
Λεοντάρης Ἀχ.:	Ἡ περιοχή τοῦ Μαργαριτίου	1095—101
Μαρρῆς Γ.:	Ἡ Ἀγνή	1042—49
	Οἱ παπποὺς καὶ ὁ ξένος	1186—89
Μηλιώνης Χρ.:	Μιὰ ἱστορία μὲ τέλος	996—1001
	Ὁ κύκλος τοῦ φεγγαριοῦ	1104—107
	Μιὰ χαμένη γεύση	1170—73
Μητροπούλου Κ.:	Ὅπως οἱ κοῦκλες	1006—09
Νεγρεπόντης Γ.:	Ἐφτά πρόζες	1177—82
Σταμάτης Σ.:	Διάλεξη	1074—77
Τζάλλας Κ.:	Ἡ Θυσία	1235—47
Τζάλλας Λ.:	Τὸ Νησί	1028—30
Τζιόδας Φρ.:	Τὸ γραναζάκι	1066—73
	Ἐγὼ γράμμα	1226—30
Φραγκοῦλης Γ.:	Δαιμόνια	1052—54
	Τὸ πηγάδι	1054—56

Γ' ΚΡΙΤΙΚΗ — ΜΕΛΕΤΗ

Δάκαρης Σ.:	Προϊστορικὴ — Πρωτοϊστορικὴ Ἡπει-
-------------	-----------------------------------

Δάλλας Γ.:	ρος Οί μεταπολεμικοί «μεσίες»	1108—18 1031—32
------------	----------------------------------	--------------------

II ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

A' ΠΟΙΗΣΗ

α' Ἀρχαῖοι

Ἀλκμαν:	Ἀπὸ τὰ «Παρθένια» (μετάφρ.: Γ. Δάλλας)	1183—85
Καλλίστρατος:	Τυραννοκτόνοι (μετάφρ. Ἑλ. Χωρίτη)	991
Μίμνερμος:	(μετάφρ.: Τ. Καρβέλη)	1119—20
Σάλων:	Παλαιότητες πρὸς Ἀθηναίους (ἀπόδοση Γ. Δάλλας)	1040—41

β' Ξένοι

Auden:	Ὁ ἄγνωστος πολίτης, Ποιὸς εἶν' αὐτός, Ἐπίγραμμα σ' ἓνα τυράννο (ἀπόδοση Κιλ. Κύρου)	1050—51
	Νόμος, λένε οἱ κηπουροὶ (μετάφρ.: Σ. Θεοφανίδης)	1174—76
Μάκκληϊς	Τὶ λένε οἱ γοητές (μετάφρ.: Γ. Φραγκούλη)	1033
Silkin:	Θάνατος γιοῦ (μετάφρ.: Εὐας Παπαδοπούλου)	1223—25

B' ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

α' Ἀρχαῖοι

Φιλόστρατος:	Οἱ ἐξόριστοι Ἑρετριεῖς (μετάφρ.: Φ. Μακαρίου)	1121—23
--------------	---	---------

β' Ξένοι

Καιμύ:	Τετράδια (ἀπόδ.: Ν. Χρηστίδης)	1093—94
Κισύλλερς:	Ἔνα δέντρο, ἓνας βράχος, ἓνα σύννεφο (μετάφρ.: Ν. Λάλη)	1124—33

δ'

Μάινσφιλντ:	Ἡ καιμαριέρα τῆς κυρίας (ἀπόδ. Κ. Λογοθέτη)	1057—61
Ντανιέλο:	Μιά ἱστορία ἀπὸ τὸ Σαλβαντόρ (ἀπόδ.: Ἰ. Κωνσταντίνου)	1170—73
Πίζαρνικ:	Τὰ συρτάκια τοῦ χειμῶνα (μετάφρ.: Σ. Σταμάτη)	1015—18
Πόε:	Σικωπή (μετάφρ.: Ἀγγ. Μυρωτῆκη)	1012—15
Πρασίνου:	Ὁ νέος διευθυν ἡς (μετάφρ.: Λ. Χατζοπούλου —Καραβία)	1220—22
Φῶκνερ:	Ζήλεια (μετάφρ.: Ν. Λῶλη)	1178—82
Χαμινγουαίη:	Οἱ φοινιάδες (μετάφρ.: Ν. Λῶλη)	1253—62

III Η ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Γ. Ἀράγη:	Ὁ πεζογράφος Βασίλης Βασιλικὸς	1037—38
	Ἀμφιβολίες καὶ ἐρωτήματα	1158—61
Π. Δημητρίου:	Τὸ «Θέατρο Τέχνης» τοῦ Κοῦν	1195—96
Ν. Λῶλη:	Σκέψεις γιὰ τὸ "Ἅγιο Όρος	1157—58
Σ. Σταμάτης:	Ἀ. Καραντιώτη «Τὸ χαλὶ τῆς Ἑορμίνης	1081
Θ. Τζούλη:	Μ. Ἀναγνωστῆκη «Ἡ συνέχεια 3»	1161—64
	Κώστα Κοδάνη «Ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου»	1269—71
Φρ. Τζιόβα:	Λ. Κούσευλα «Σχημαίτο—ποίησις»	1084—85
	Γ. Δάλλα «Πόρτες ἐξόδου»	1085—86
Γ. Τρ.:	Π. Μάρκογλου «Οἱ ἔγκλη οἱ»	1164—66

IV ΑΡΘΡΑ

Μᾶς φτάνουν τὰ δικά μας	992
Παραλογιστεχνία	993
Περὶ πνευματικοῦ Βασιλείου	1039
Καιρὸς εἶναι	1087—88
Γενιὰ τοῦ '60	1166
Τὸ Ἱερατεῖον	1217—18

Υ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἡ πρωτοβουλία τοῦ Ράσσελ —Κρούσιμα-
τα ἡθούς στὴ Θεσσαλονίκη —Τὸ Μόντε

—Κάρλο τῆς χώρας μας — Ἄν χαλά-
σου οἱ Ἕλληνες — Τὸ λυκόφως τῶν
«εἰδώλων»

1034—36

Ὁ δάσκαλος — Ἡπειρωτικὴ Ἀνθολογία
— Ὁργανισμένοι νέοι — Τύπος καὶ εὐθύ-
νη — «Πρῶ ἀτυπὴ διαφωτιστικὴ ἀντιδι-
κία» — Φίμωτρο ἢ διαφήμιση; — Τὸ
βραβεῖο σου ἢ ἡ ζωὴ μου

1078—81

Οὐδὲν γεώτερον — Παναθηναῖος... καλ-
λιτεχνικὴ ἔκθεσις — Ἐκκλησίαι σιτὰ φτε-
ρὰ τῆς ἄλλης ὄχθης — Ὁ δίσκος τοῦ
«ἄξιον ἐστὶ» — «Ἡ ἐνότης τοῦ Ἐθνικοῦ
χώρου» — Διαφημιστικὲς σκατοῦρες —
Φιλοπροσδευτικὸς Ὀμιλος Ἡγουμενί-
της — Τὰ «Ἑλληνικά» τῶν ξενογῶν
Ἔτος Καβάφη — Μνήμη Χρηστοβασί-
λη — Ἐφιάλτη ἐπιβραβεύση — Εὐοίωνα
προμηγνύματα — Ἔστω καὶ στοὺς Δελ-
φούς — Θεατρίζομε τὴν ἱστορίαν μας —
Κινημα οἰκονομικὰς ἀελιόητες
Ἀπόρρητον Ἐπιστολὴς — Περὶ αἰσθή-
ματος εὐθύνης — Τὸ «πανόραμα» — Πνευ-
ματικὰς δακτυμασίες — Ἀναγκαῖα διόρ-
θωσις

1151—56

1190—94

1264—68

Ἐπιστολές:

«Ὁ Βασιλεὺς πεθαίνει!» — Παράπο-
να μουσικόφιλου — Ἀποκέντρωση προ-
τομῶν

1197—98

